

ა(ა)იპ საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ტბელ აბუსერიძის სახელობის სასწავლო
უნივერსიტეტი

სამართალმცოდნეობის და საჯარო მმართველობის ფაკულტეტი

ციციშვილი გიორგი

თანამედროვე სახელმწიფოს დემოკრატიული მახასიათებლები

საჯარო მმართველობა

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია საჯარო მმართველობის მაგისტრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

მეცნიერ-ხელმძღვანელი: ბესიკ ბერიძე,

სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი, პროფესორი

ხიჭაური

2021

ანოტაცია

დემოკრატია არის სახელმწიფო მართვის ფორმა რომელიც ეკუთვნის მხოლოდ ხალხს , დემოკრატიის უმთავრესი მოთხოვნაა თავისუფლება , რომელიც ეკუთვნის ყოველ ადამიანს განურჩევლად სქესისა , რასისა და ეთნიკურობისა , რელიგიისა, იდეოლოგიისა თუ სხვადასხვა კუთვნილებისა. დემოკრატია მმართველობის ისეთი ფორმაა როდესაც ხალხი მართავს საკუთარ თავს, სადაც ყველა თანაბარუფლებიანია, სადაც არ აქვს არავის პრივილეგიები, გადაწყვეტილება ხდება უმრავლესობის აზრის გათვალისწინებით, თუმცა ეს არ ნიშნავს უმცირესობის უფლებების დარღვევას, პირიქით უმრავლესობა ვალდებულია დაცული იყოს უმცირესობის უფლებები და ინტერესები, ასევე აზრის გამოხატვის თავისუფლება. დემოკრატია როგორც მმართველობის ფორმა პირველად ანტიკურ საბერძნეთში იყო.

სახელმწიფო ეს არის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციის ფორმა, რომელიც ხელისუფლების საშუალებით ახორციელებს უფლებამოსილებას, რომლის საშუალებითაც ხდება საზოგადოებრივი წესრიგი , ქვეყნის ერთიანობა , კანონი არის უზენაესი და მის წინაშე ყველა თანასწორია , სახელმწიფო არის მოქალაქეების უფლებების და თავისუფლების გარანტი. მოქალაქეებს უდიდესი როლი აკისრიათ დემოკრატიის განვითარებისთვის, მოქალაქეებს უნდა ჰქონდეთ დემოკრატიული კულტურა და ცოდნა, მათ ჰქონდეთ უნდა მისწრაფება დემოკრატიისკენ, და უნდა დაიცვან ის დემოკრატიული პრინციპები და ღირებულებები სახელმწიფოში რაც დემოკრატიას უნდა გააჩნდეს.

სწორედ სახელმწიფო და დემოკრატია იქნება ჩემი ნაშრომის სასაუბრო თემა, სადაც გამოვხატავ ჩემს აზრს თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია დემოკრატია სახელმწიფოსთვის , თანამედროვე მსოფლიოში და თანამედროვე სახელმწიფოში ქვეყნების უმეტესობას მიაჩნია რომ , დემოკრატია ეს არის ერთადერთი სიცოცხლისუნარიანი სისტემაა, სადაც მთავარი არის ხალხის ნების უზენაესობა.

annotation

Democracy is a form of government that belongs only to the people, the main requirement of democracy is freedom, which belongs to every person regardless of gender, race and ethnicity, religion, ideology or different affiliations. Democracy is a form of government where people govern themselves, where everyone is equal, where no one has privileges, the decision is made in the opinion of the majority, but it does not mean the violation of minority rights, on the contrary the majority is obliged to protect minority rights and interests. Democracy as a form of government first existed in ancient Greece.

The state is a form of socio-political organization that exercises power through the government, through which public order is established, the unity of the country, the law is supreme and everyone is equal before it, the state is the guarantor of citizens' rights and freedoms. Citizens have a great role to play in the development of democracy, citizens must have a democratic culture and knowledge, they must have an aspiration for democracy, and they must adhere to the democratic principles and values in a state that democracy must have.

State and Democracy will be the topic of my paper, where I will express my opinion on how important democracy is for the state.

სარჩევი

შესავალი.....	5
თავი I. დემოკრატიის პრინციპები.....	7
1.1 საზოგადოების როლი დემოკრატიის განვითარებაში.....	11
1.2 დემოკრატიის უპირატესობები და პრობლემები.....	26
1.3 დემოკრატიის განვითარების ტენდენციები.....	36
თავი II. დემოკრატია და საქართველო.....	54
1.1 არჩევნები საქართველოში.....	63
1.2 სამოქალაქო საზოგადოება საქართველოში.....	68
დასკვნა.....	74
გამოყენებული ლიტერატურა.....	76

შესავალი

საკვლევი თემის აქტუალობა. თანამედროვე და განვითარებულ სახელმწიფოებში დემოკრატია გახდა ერთადერთი და უალტერნატივო მართვის მექანიზმი, რომელიც ემსახურება ქვეყნის განვითარების ეტაპებს, განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად. მსოფლიოს უმეტეს ქვეყანაში საზოგადოება მხოლოდ დემოკრატიულ პრინციპებს აღიარებს, ხოლო ქვეყნები სადაც ანტიდემოკრატიული მმართველობის ფორმაა მიღებული სულ უფრო მცირდება. საზოგადოების მთავარი მოთხოვნაა თავისუფლება, თავისუფლებაში არ იგულისხმება რა თქმა უნდა ყველაფერი ის რაც ადამიანს მოესურვება, სახელმწიფოში თავისუფლების ძირითადი ფასეულობა არის თანასწორობა: როდესაც ყველა თანასწორია, როდესაც არ ხდება კანონის ბოროტად გამოყენება ნებისმიერი მოქალაქის მიმართ, როცა საქმე ეხება მის ღირსებას და სიცოცხლეს, ან მის ქონებას. ადამიანები თავისუფალი და თანასწორები უნდა იყვნენ თავიანთ უფლებებში, კანონმა ან უნდა დაიცვან ისინი ან დასაჯოს. ამ ყველაფერს კი დემოკრატიული სახელმწიფო უზრუნველყოფს.

სამაგისტრო ნაშრომის თეორიულ-მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ცნობილი ქართველი და უცხოელი მეცნიერების ნაშრომები, სადაც განხილულია დემოკრატიის პრინციპები, ადამიანის უფლებები, დემოკრატიის ცნება, ღირებულებები, სამოქალაქო საზოგადოება და დემოკრატია, სახელმწიფო და საზოგადოება, და ა.შ.

კვლევის მიზნები და ამოცანები. სამაგისტრო ნაშრომის მიზანი და ამოცანა არის განვიხილოთ დემოკრატიის როლი თანამედროვე სახელმწიფოში, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია დემოკრატია სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობისათვის, ცივილური ურთიერთობებისათვის, დემოკრატიული მმართველობის მთავარი პრინციპია ადამიანის უფლებები და კანონის უზენაესობა, ასევე ნაშრომში

განხილული იქნება საქართველოში არსებული მდგომარეობა დემოკრატიის კუთხით, ვისაუბრებ თუ რა ნაბიჯები გადაიდგა წარსულში დემოკრატიის განსავითარებლად, რა მდგომარეობა არის დღეს და რა იქნება უკეთესი მომავლისთვის.

კვლევის ობიექტი და საგანი. აღნიშნული ნაშრომი ჩვენი აზრით ქვეყანას და მოსახლეობას დაეხმარება დემოკრატიის ცნების უკეთ გაგებაში და გათვითცნობიერებაში, მის მნიშვნელობაში, თუ რა პერსპექტივა აქვს თითოეულ ადამიანს ვინც დემოკრატიულ სახელმწიფოში ცხოვრობს, როდესაც არ იზღუდება განსხვავებული აზრი, როდესაც ადამიანთა ნება უპირველესია; რა განსხვავებაა დემოკრატიულ და არადემოკრატიულ სახელმწიფოს შორის, ასევე რა რისკები შეიძლება მოიტანოს ქვეყანაში დემოკრატიული გზიდან გადახვევამ. ვფიქრობთ, აღნიშნული ნაშრომი პატარა წვლილს შეიტანს ამ ყველაფრის უკეთესად გაგებაში და გააზრებაში.

კვლევის შედეგების თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. ნაშრომის შედეგი და დასკვნა ხელს შეუწყობს საზოგადოებაში დემოკრატიის მნიშვნელობას, ასევე მომავალ თაობას, რომელიც გაიაზრებს თუ როგორი მნიშვნელოვანია დემოკრატიულ სახელმწიფოში ცხოვრება.

თავი I. დემოკრატიის პრინციპები

ამერიკის პრეზიდენტის აბრაამ ლინკოლნის სიტყვების მიხედვით დემოკრატია არის: „ხალხის მიერ ხალხის სასიკეთოდ გახორციელებული ხალხის ძალაუფლება“ , ეს შეიძლება გავიგოთ შემდეგნაირად : ხალხი წარმოადგენს ძალაუფლებას , გასცემს მანდატს ხელისუფლებისთვის რომ მართოს ქვეყანა, შესაბამისად ნებისმიერი ადამიანი და ადამიანები, რომლებიც იმყოფებიან ხელისუფლების სათავეში და აქვთ ბერკეტები ქვეყნის მართვის პასუხისმგებელია ხალხის წინაშე, ძალაუფლება მთლიანად მორგებული უნდა იყოს მოსახლეობის ინტერესებზე, რაც შემდგომში უნდა გამოიხატოს მათ კეთილდღეობაში.

ყველა სახელმწიფოში დემოკრატიის გაგება ყოველთვის განვითარების სტადიაში უნდა იმყოფებოდეს, რადგან ყოველ მომდევნო თაობას ესმოდეს მისი მნიშვნელობა, ყოველ თაობას სჭირდება საჭირო განათლების მიღება დემოკრატიის სფეროში , რათა შემდგომ არ მოხდეს გარკვეული სირთულეების ვერ დაძლევა.

თანამედროვე დემოკრატიულ სახელმწიფოებში ხალხი ანგარიშს სთხოვს ხელისუფლებას, ეს იმას ნიშნავს რომ ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება და ხალხის ნება უნდა დააყენოს ყველაფერზე წინ, კანონის უზენაესობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში ერთ-ერთი ძირითადი და მთავარი პრინციპია, არავინ დგას კანონზე მაღლა, აბსოლიტურად ყველას თანაბრად მოეთხოვება მისი დაცვა, ხოლო მისი დარღვევის შემთხვევაში ყველამ უნდა აგოს პასუხი.

დემოკრატიის, ასევე, კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპია გამჭვირვალობა, რაც გულისხმობს რომ მოსახლეობას ხელი მიუწვდება ქვეყნის ყოველდღიურ მართვაში , ისინი იღებენ მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების დროს , არ აქვთ ინფორმაციის ნაკლებობა, და იციან სამთავრობო უწყებებში ვინ და რატომ იღებს

გადაწყვეტილებას, ბევრ დემოკრატიულ ქვეყანაში კონკრეტული გადაწყვეტილება მხოლოდ მაშინ მიიღება, როდესაც საზოგადოება იმსჯელებს ამ გადაწყვეტილების შესახებ.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში სასამართლო არის მიუკერძოებელი, ადგილობრივი მმართველობა ეფექტური, დაცულია გენდერული თანასწორობა, ქალი და კაცი თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ, ორივე თანაბრად არის ჩართული ქვეყნის ყოველდღიურ ცხოვრებაში, და არც ერთს არ აქვს უპირატესობა რაიმე ნიშნით. დემოკრატიის ერთ-ერთი ძირითადი კარგი საზომია მედიის და სიტყვის თავისუფლება, მედიის საქმიანობაში რაიმე ტიპის ჩარევა დაუშვებელია სახელმწიფოს მხრიდან, ეს დემოკრატიის პრინციპს ეწინააღმდეგება, სიტყვის თავისუფლება უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია დემოკრატიის განვითარებისთვის.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში ხალხს აქვს უფლებები რომელსაც ვერ წაართმევს ქვეყნის მმართველი ძალა, ხალხის მთავარი იარაღია არჩევანის თავისუფლება, ანუ როდესაც ქვეყნის მართვის სადავეებს ხელში იღებს ის ძალა რომელსაც ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა დაუჭერს მხარს, ანუ ხალხს აქვს უფლება აირჩიოს მთავრობის წარმომადგენლები. არჩევნები არის ყველაზე დემოკრატიული პროცედურა, მოქალაქეს აქვს უფლება აირჩიოს ან თავად იქნეს არჩეული ხელისუფლების წარმომადგენლობით ორგანოებში, მოქალაქეს უფლება ეძლევა შეარჩიოს მისთვის ღირსეული ადამიანები, რომლებიც რასაკვირველია გამოხატავენ ხალხის ნებას, ქვეყნისთვის სხვადასხვა საკითხების გადაწყვეტაში. ეს ყოველივე კი აღიარებულია მსოფლიოს წამყვან დემოკრატიულ ქვეყნებში კონსტიტუციის დონეზე.

ხელისუფლების დანაწილებას დიდი მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოს ცხოვრებაში, ყველა სახელმწიფოში ხელისუფლება იყოფა : საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო. ხელისუფლების დანაწილებას დემოკრატიის სახელმწიფოში დიდი როლი აქვს , რადგან თავიდან იქნეს აცილებული დიქტატურა,

და ძალაუფლება არ გადავიდეს ერთი ან რამოდენიმე ადამიანის ხელში. საკანონმდებლო ორგანოს ევალება შექმნას კანონები, აღმასრულებელის მოვალეობა სახელმწიფოში უზრუნველყოს მშვიდობა და უსაფრთხოება, საჭიროების შემთხვევაში გამოაცხადოს საომარი მდგომარეობა, ელჩების მიღება-გაგზავნა, კანონის აღსრულების კონტროლი და ა.შ. სასამართლო ხელისუფლებას კი ევალება დამნაშავეების დასჯა, კერძო პირებს შორის ურთიერთობების მოგვარება. ამ პრინციპის წყალობით ხელისუფლების სამივე წარმომადგენლები არიან დამოუკიდებლები, რაც ძალაუფლების ეფექტური გადანაწილებას უზრუნველყოფს. ვერც ერთი მათგანი ვერ ჩაერევა ერთმანეთის საქმიანობაში, თუმცა ისინი ერთმანეთს აკონტროლებენ და უფლებებს უსაზღვრავენ. ხელისუფლების დანაწილება დემოკრატიის მთავარი პრინციპია, სწორედ ეს ახასიათებს დემოკრატიულ ქვეყნებს. ასევე ხალხი ქვეყნის მართვაში იღებს მონაწილეობას რეფერენდუმის ან პლემბისციტის მეშვეობით. დემოკრატიულ ქვეყნებში ხელისუფლების დანაწილება არის ორი სახის ჰორიზონტალური და ვერტიკალური, ჰორიზონტალური არის როდესაც ხელისუფლება იყოფა როგორც უკვე ვისაუბრე საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო, ხოლო ვერტიკალური არის როდესაც ცენტრალურ, რეგიონალურ, მუნიციპალურ და რაიონული.

დემოკრატიისთვის უმთავრესია 5 სხვადასხვა ნიშანი, რომელიც დემოკრატიულ სახელმწიფოში აუცილებლად უნდა იყოს დაცული, ესენია :

1. ხელისუფლების ლეგიტიმურობა - როდესაც ხელისუფლება კანონიერია, მას ირჩევს ხალხი კანონის წესების და ნორმების სრული დაცვით. არჩევნები ტარდება რეგულარულად კონკრეტულ ვადებში, მისი ჩატარების ვადა და ფორმები მკაცრად არის განსაზღვრული, იმ შემთხვევაში თუ არჩევნებთან მიმართებაში დაირღვა კანონიერება ის ბათილად ცხადდება,
2. ხელისუფლების შეზღუდვა კანონით - კანონი განსაზღვრავს ხელისუფლების უფლება მოვალეობებს, ის რომ კონკრეტული ადამიანები ქვეყნის მართვის

საჭესთან იმყოფებიან ეს ფაქტი სულაც არ ნიშნავს რომ მათ ყველაფრის უფლება აქვთ, ბევრი რამ მათვის დასაშვებია, ასევე ბევრი დაუშვებელი, მაგალითად მათ აქვთ უფლება საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენონ ძალა, ოღონდ ეს ყველაფერი არ უნდა გაცდეს კანონის ჩარჩოებს, თუ ხელისუფლებამ გადაამეტა თავის უფლება მოვალეობებს, ხალხს აქვს უფლება შეცვალოს და გადააყენოს.

3. თავისუფლება და პლურალიზმი - ადამიანებს უფლება აქვთ თავისუფლად დააფიქსირონ საკუთარი აზრი და შეხედულებები სხვადასხვა საკითხის მიმართ, თავისუფლად შეუძლიათ რომ გადაადგილდნ ქვეყნის ტერიტორიაზე ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე, აირჩიონ რელიგია, ნებისმიერი აზრი მიღებული უნდა იყოს, ეს იქნება ხელისუფლების თუ ოპოზიციის, ხელისუფლების კრიტიკა მიღებული და დაშვებულია, ადამიანების ერთმანეთისგან განსხვავდებიან პოლიტიკური და კულტურული შეხედულებებით.
4. ადამიანის უფლებათა დაცვა - ხელისუფლება ვალდებულია დაიცვას ადამიანთა უფლებები, დემოკრატიულ სახელმწიფოში ადამიანთა უფლებების ხელყოფა დაუშვებელია, ადამიანების უფლებები აბსოლიტურად ლეგიტიმურია და მას კანონი იცავს
5. უმცირესობათა უფლებები - უმცირესობას მიეკუთვნება ქვეყნის ოპოზიციური ნაწილი, ასევე სხვადასხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფები, რომლებიც მოსახლეობის შედარებით მცირე ნაწილს შეადგენენ, დემოკრატია უმრავლესობის ნებას ემყარება, ერთერთი მთავარი პრინციპი სწორედ ეს არის, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას რომ უმცირესობა უნდა შეიზღუდოს, ხელისუფლებამ და საზოგადოებამაც უნდა შექმნას იმის გარანტია რომ უმცირესობამაც იცხოვროს თავისუფალ გარემოში, და გამოავლინოს საკუთარი აზრი და ნება.

1.1 საზოგადოების როლი დემოკრატიის განვითარებაში

დემოკრატიის პრინციპები მაშინ არის მტკიცე სახელმწიფოში, როდესაც საზოგადოების წევრები აქტიურად არიან ჩართული სწორედ ამ პრინციპების დასაცავად და შესანარჩუნებლად, თუ ხელისუფლება ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე მართავს სახელმწიფოს და ამ ყველაფერზე საზოგადოება შესაბამისად არ რეაგირებს გარდაუვალია რომ არ მოხდეს დემოკრატიის პრინციპების დარღვევა, რაც ბუნებრივია გამოიწვევს მინიმუმ ხელისუფლების კორუმპირებულობას. იმისთვის რომ გავანალიზოთ თუ რაოდენ საზიანო და სახიფათოა უკონტროლო ძალაუფლება ახლო წარსულიდან შეგვიძლია მოვიყვანოთ ეგვიპტის ყოფილი პრეზიდენტის ჰოსნი მუბარაქის მაგალითი, რომელიც ქვეყანას 30 წლის განმავლობაში მართავდა, სწორედ უკონტროლო ძალაუფლებამ გამოიწვია მისი მმართველობის პერიოდში რიგი დარღვევები, ქვეყანაში იყო კორუფცია, ადამიანის უფლებები დარღვეული, და ბოლოს ამ ყველაფერს დემონსტრანტების მკვლელობაც მიემატა. სწორედ ამ ყველაფრის თავიდან ასაცილებლად და დემოკრატიის შესანარჩუნებლად ყოველთვის საჭიროა საზოგადოების აქტიურობა და ჩართულობა.

დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ხალხის ინტერესები ყველაზე მეტად მაშინ არის გათვალისწინებული როდესაც თვითონ მოსახლეობა საჯარო მოხელეების არჩევნებში, და მათი საქმიანობის მონიტორინგში აქტიურად მონაწილეობს, როდესაც საზოგადოება ამ პროცესს ჩამოშორდება მაშინვე სისტემის გამჭირვალობა იკლებს, საჯარო მოხელეები კი დაწესებულ შეზღუდვებს ანგარიშს ადარ უწევენ. ეს ყველაფერი კი საკმაოდ ცუდ შედეგებს მოიტანს მომავალში, ცალკეული საჯარო მოხელეების ინტერესები დადგება მოსახლეობის ინტერესებზე მაღლა, რაც გამოიწვევს ადამიანების უფლებების დარღვევას, ამიტომ მოსახლეობას უნდა

შეეძლოს ყოველთვის იყოს მოწოდების სიმაღლეზე, არ დააგვიანოს რეაგირება იმ შემთხვევაში თუ იქნება რაიმე სახის გადაცდომა ხელისუფლების მიერ.

დემოკრატიის განვითარებისთვის კი საზოგადოებასაც გარკვეული ცოდნა და უნარები მოეთხოვება, სხვაგვარად ეს შეუძლებელია, საზოგადოებაში უნდა იყოს სწორი მიდგომები მიმდინარე პროცესების მიმართ. საზოგადოებას კარგად უნდა ჰქონდეს გააზრებული თუ რა როლი აქვს ხელისუფლებას. იმისათვის რომ საზოგადოებამ ხელისუფლებას ანგარიშვალდებულება შეახსენოს ამისათვის საჭიროა რომ მოსახლეობა კარგად იყოს გარკვეული ხელისუფლების თითოეული შტოს უფლებამოსილებაში. საზოგადოებას უნდა შეეძლოს რომ გავლენა მოახდინოს სახელმწიფოში სწორი პოლიტიკის ჩამოყალიბებაზე, აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ ყოველთვის მოტივაცია სწორი რეაგირების. ხელისუფლებას გააჩნია ვალდებულება რომელიც მოიცავს: უსაფრთხოებას და დაცულობას, სწორედ საზოგადოებას აქვს დიდი როლი იმისათვის რომ ხელისუფლებას ეს ვალდებულებები შეასრულებინოს, ყოველმა მათგანმა უნდა იცოდეს რას მოიცავს მისი და სხვების უფლებები, რათა მისი დაცვა შეეძლოს. საზოგადოების წევრებს უფლება აქვთ საჯარო პოლიტიკაზე ზეგავლენის და ხელისუფლების ანგარიშვალდებულობის მოსათხოვად ითანამშრომლონ, ეს კი ცნობილია როგორც „სამოქალაქო საზოგადოება“. საზოგადოების სურვილის შემთხვევაში თუ საჭიროა გარკვეული სახის ცვლილებების სამოქალაქო საზოგადოება დიდ როლს თამაშობს.

იმისათვის რომ დემოკრატია სახელმწიფოში იყოს მაღალ დონეზე და არ გააჩნდეს ხარვეზები, როგორც უკვე ვთქვით აუცილებელია საზოგადოებას ჰქონდეს გარკვეული ცოდნა და უნარები, ეს უნარები მოიცავს:

1. კრიტიკულ აზროვნებას;
2. ინფორმაციის ანალიზს და შეფასებას;
3. საკითხების სწორედ შეფასებას და სხვადასხვა მოსაზრებების გათვალისწინებას;

4. ინფორმაციის წყაროს სანდოობის უნარს;
5. ეფექტური და რაციონალური არგუმენტების მოყვანის უნარს;
6. პრობლემების გადაწყვეტას;
7. ლიდერისთვის დამახასიათებელ უნარს;
8. სხვასთან თანამშრომლობას;
9. ინფორმაციის მოსაძიებლად ეფექტური სტრატეგიების გამოყენების უნარს;
10. მიმდინარე საკითხების შესწავლის და მოხსენებით წარდგომის უნარი.

სწორედ ეს ჩამოთვლილი და კიდევ ბევრი სხვა უნარი საზოგადოებას ეხმარება პრობლემების მოსაგვარებლად და საერთო მიზნის მიღწევისათვის თანამშრომლობის შესაძლებლობას. დემოკრატიის პირობებში ყოველ პიროვნებას სხვებთან ერთად გაერთიანება უნდა შეეძლოს, ასეთი გაერთიანება კი მოქალაქეებს შესაძლებლობას აძლევს საერთო მიზნების მისაღწევად ჯგუფური რესურსები გამოიყენონ.

სახელმწიფოში, სადაც საზოგადოებას აქვს პრეტენზია იცხოვრონ დემოკრატიულად, აუცილებელია სწორედ საზოგადოებაში და ცალკეულ პიროვნებებში იყოს გააზრებული დემოკრატიის პრინციპები და ასევე სწორი განწყობები, სწორედ ადამიანის განწყობა ერთ-ერთ დიდ როლს თამაშობს კაცობრიობაში, ამ განწყობებში იგულისხმება:

1. პიროვნების როგორც მოქალაქის მიერ პიროვნული, პოლიტიკური და ეკონომიკური პასუხისმგებლობის აღების საჭიროების აღიარება;
2. ინდივიდუალური ღირებულებების და ადამიანის ღირსების პატივისცემა;
3. ხელისუფლებისადმი პატივისცემა და ნდობა;
4. კანონის უზანაესობის პატივისცემა;
5. საზოგადოებაში ცვლილებების მოხდენაზე ზეგავლენის შესაძლებლობის მნიშვნელობის შეგრძნება;

6. დემოკრატიული ქვეყნის ჯასნადი ფუნქციონირების საკითხში სამოქალაქო პასუხისმგებლობის შეგრძნება და სამოქალაქო აქტივობებში ინფორმირებული გააზრებული და ეფექტური მონაწილეობა.

იმისათვის რომ ადამიანი იყოს აქტიური მოქალაქე მას სჭირდება საჭირო კომპეტენციები, მოქალაქეები უნდა იღებდნენ შესაბამის განათლებას, რაც დემოკრატიის მშენებლობისთვის არის საჭირო, მოქალაქეებს უნდა ქონდეთ შესაბამისი თეორიული და პრაქტიკული ცოდნა, უნარ-ჩვევები და ღირებულებები, ასევე უფლებრივი და მოვალეობითი ცნობიერება, პასუხისმგებლობის გრძნობა, რომლებიც აუცილებელია აქტიური მოქალაქის ჩამოსაყალიბებისათვის.

ადამიანების აღზრდა, განვითარება და განათლება იძლევა შესაძლებლობას მოქალაქეების სულიერი, მორალური, სოციალური, კულტურული განვითარებისთვის. ეს კომპონენტები კი სხვადასხვა გზით ხორციელდება:

1. სულიერი განვითარება - ადამიანის ცხოვრების აზრის და მიზანის გაგება, ასევე საზოგადოებაში ფასეულობების გათვითცნობიერება
2. მორალური განვითარება - ადამიანის სიმართლისა და მცდარის, სამართლიანობის და უფლებების გათვითცნობიერება
3. სოციალური განვითარება - ადამიანის საზოგადოებისათვის ეფექტიან და პასუხისმგებლიან წევრად ჩამოყალიბება
4. კულტურული განვითარება - განსხვავებული აზრის პატივისცემა , სხვისი უფლებების გააზრება , მათ შორის უმცირესობის

როგორც უკვე ვთქვით, დემოკრატიისათვის უმნიშვნელოვანესია განათლება, და აღზრდა-განვითარება, სწორედ ამით გადადის თაობიდან თაობაზე დემოკრატიის პრინციპები, სახელმწიფოში ამიტომ განათლება ყოველთვის უნდა იყოს მოწოდების სიმაღლეზე, არავითარ შემთხვევაში მას საფრთხე არ უნდა შეექმნას, რადგან გრძელვადიან პერსპექტივაში საზიანო შედეგების მომტანი შეიძლება აღმოჩნდეს,

ყოველი მოქალაქე და მთავრობაც რასაკვირველია, განათლებას დიდ ყურადღებას უნდა აქცევდეს, სახელმწიფოში ეს ერთერთი პრიორიტეტი უნდა იყოს.

მოქალაქეების აღზრდა-განვითარება ქმნის შესაძლებლობებს რომ მათ განავითარონ უამრავი სხვადასხვა უნარჩვევა, რაც ყოველდღიურ ცხოვრებაში დემოკრატიულ სახელმწიფოში აუცილებელი ელემენტია, როდესაც მათ შეუძლიათ პოლიტიკური საკითხების შესახებ კვლევა, დისკუსია, და იდეების და ინფორმაციის გააზრება. როდესაც მოქალაქეებს აქვთ პასუხისმგებლობა აღებული მოქმედების გზებზე თუ რა როგორ უნდა გაკეთდეს, დემოკრატიულ სახელმწიფოში მოქალაქეები აუცილებლად უნდა იყვნენ ჩართული პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მათ სხვადასხვა საკითხის მიმართ უნდა ქონდეთ კრიტიკული აზრი, უნდა შეეძლოთ დასაბუთება.

ღირებულებათა სისტემა საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული ის ნორმებია, რომელიც გამოხატავს გაბატონებულ აზრს იმის შესახებ, თუ რა არის კარგი, სწორი ან სასურველი. ღირებულებებსა და ნორმებს შორის ის განსხვავებაა, რომ ღირებულებები აბსტრაქტული, ზოგადი ცნებებია, ხოლო ნორმები გარკვეულ ვითარებაში ადამიანის მოქმედების წესები ან სახელმძღვანელო პრინციპებია.

საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული ღირებულებათა სისტემა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, რადგან ზეგავლენას ახდენს ნორმების შინაარსზე. ნორმებისგან განსხვავებით, რომელთა გავლენა ყოფიერებაში ადვილად შესამჩნევია, ღირებულებების იდენტიფიცირება ხშირად გაძნელებულია.

საზოგადოებრივი ღირებულებები, მორალური, სამართლებრივი სოციალური, კულტურული, სახელმწიფოებრივი, ეროვნული და სხვა შინაარსისაა. ეს ის იდეალებია, რომელთა დამკვიდრებას და დაცვას ესწრაფვის საზოგადოება. ეს ის მიზნებია, რომელთა მიღწევას ელტვის იგი. ცნობილია, რომ გარემო ვითარებათა ცვლილებები იწვევს ღირებულებათა სისტემის ცვლილებას. თავის მხრივ, ღირებულებათა სისტემის ცვლილება არსებითად გარდაქმნის საზოგადოებას.

სწორედ ასე რეაგირებს საზოგადოება გარემო ცვლილებებზე გადასინჯავს ტრადიციულ ღირებულებებს, უკუაგდებს მათგან უსარგებლოსა და მოძველებულს, ხოლო ინარჩუნებს ისეთს, რომელიც საშუალებას მისცემს, გაუმკლავდეს გარემოს გამოწვევას; ამასთანავე მიიღებს ან თვითონ შექმნის ახალ ღირებულებებს, რომლებიც გადარჩენასა და განვითარებაში დაეხმარება. თუ საზოგადოება ამას არ ან ვერ შეასრულებს, იგი ვერ გადარჩება გადაგვარდება ან მოკვდება. ამ გაგებით საზოგადოების სიჯანსაღე და სიცოცხლისუნარიანობა არსებითად რეალობებისადმი მისი ღირებულებათა სისტემის ადეკვატურობაზეა დამოკიდებული. საკუთარი ღირებულებათა სისტემის შექმნა, დაცვა, დამკვიდრება და განვითარება საზოგადოებ-რივი ცხოვრებისა და შემოქმედების ძირითადი შინაარსია, საზოგადოების საარსებო რესურსია. ასე რომ, საზოგადოება შეიძლება განიმარტოს, როგორც საერთო ღირებულებების მქონე ადამიანთა გაერთიანება, რომელსაც ერთიანი მიზანი და ფუნქციური მთლიანობა გააჩნია. ადამიანთა ისეთ გაერთიანებას კი, რომელიც საერთო ღირებულებებს არ ფლობს ან ერთი მიზანი არ ამოდრავებს, ან ფუნქციური მთლიანობა არა აქვს, შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ მოსახლეობა, ან სულაც ბრბო, მაგრამ არა საზოგადოება. ამგვარად, ღირებულებათა სისტემის არსებობა აუცილებელი პირობაა მოსახლეობის საზოგადოებად ყოფნისა, ხოლო კონკრეტულ ღირებულებათა გამოვლენა და მათი იერარქიის დადგენა აუცილებელია ამ საზოგადოების გვარობის გასარკვევად.

კერძოდ, პოლიტიკური იდეოლოგიები ერთმანეთისგან განსხვავდება სახელმწიფოსთან, საზოგადოებასთან და პიროვნებასთან მათი დამოკიდებულების მიხედვით. მაგალითად, ლიბერალიზმის ღირებულებების გასარკვევად მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებათა ცნების ღირებულებითი ანალიზი. ადამიანის უფლებების ცნების საფუძველია ორი ღირებულება. პირველია ადამიანური ღირსება, მეორე – თანასწორობა. ადამიანის უფლებები განსაზღვრავს იმ ნორმებს, რომლებიც აუცილებელია, რათა ღირსების გრძნობით

ვიცხოვროთ. მათი უნივერსალურობა კი იქიდან გამომდინარეობს, რომ ადამიანები ამაში მაინც თანასწორნი არიან, ვინმეს გამოყოფა ამ კუთხით შეუძლებელია.

ამ ორი ძირითადი ღირებულებიდან გამომდინარეობს სხვა ღირებულებებიც. მათი საშუალებით უფრო ადვილია იმის განსაზღვრა, თუ როგორ უნდა თანაარსებობდნენ ადამიანები და საზოგადოებები. ასეთი ღირებულებებია:

1. თავისუფლება რადგან ადამიანის ნება მისი ღირსების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია და ნების საწინააღმდეგოდ რაიმეს გაკეთების იძულება ამცირებს ადამიანს;
2. სხვისი პატივისცემა – რადგან სხვათა უპატივცემულობა არ იძლევა მათი ადამიანური ღირსების დაფასების საშუალებას;
3. არადისკრიმინაციული დამოკიდებულება – რადგან, ადამიანური ღირსების თვალსაზრისით, ადამიანების თანასწორობა იმას ნიშნავს, რომ არ შეიძლება მათი განსჯა ნიშნების მიხედვით, რომელთაც არაფერი აქვთ საერთო ადამიანურ ღირსებასთან;
4. შემწყნარებლობა რადგან შეუწყნარებლობა მიუთითებს განსხვავებებისადმი უპატივცემულობაზე, ხოლო თანასწორობა არ ნიშნავს იგივეურობას ან ერთფეროვნებას;
5. სამართლიანობა რადგან ადამიანთა მოდგმისადმი მიკუთვნების მხრივ თანასწორობის გამო ადამიანები იმსახურებენ სამართლიან დამოკიდებულებას;
6. პასუხისმგებლობა რადგან სხვისი უფლებების პატივისცემა გულისხმობს საკუთარი მოქმედებებისადმი პასუხისმგებლობას.
7. საზოგადოების ყოველი წევრის პირადი თავისუფლება და პირადი პასუხისმგებლობა;
8. არჩევნებისა და გაერთიანებების თავისუფლება.

დიდი ბრიტანეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრის, ტონი ბლერის აზრით, ფასეულობები საუკეთესოდ არის გამოხატული საზოგადოების თანამედროვე გაგებაში, რომლის საფუძველშიც დევს მოსაზრება, რომ ყველა ადამიანი თანასწორად ღირებულია, და რომ ჩვენ ერთობლივი პასუხისმგებლობა გვეკისრება ისეთი საზოგადოების ჩამოყალიბებაზე, რომელიც ხელს უწყობს ასეთ თანასწორ ღირებულებას. მიაქციეთ ყურადღება: ეს არის თანასწორი ღირებულება და არა შემოსავლისა თუ გასავლის თანასწორობა ან უბრალოდ თანაბარი შესაძლებლობები. ეს უფრო განამტკიცებს ჩვენს შეხედულებას, რომ ყველა ადამიანს აქვს თანაბარი უფლება, ჰქონდეს საკუთარი ღირსება, იცხოვროს თავისუფლად, დისკრიმინაციის გარეშე და ჰქონდეს სხვების თანასწორი ეკონომიკური შესაძლებლობები.

უფლებრივი და ღირებულებითი ანალიზის კუთხით საინტერესოა ლიბერალიზმში საზოგადოების მხრივ სახელმწიფოს კონტროლზე ყურადღების გამახვილება. ცნობილია, რომ ადამიანის უფლებები თავისთავად არ იძლევა ბედნიერებისა თუ სამართლიანობის გარანტიებს და არც ვინმეს მინიმალურ კეთილდღეობას უზრუნველყოფს. ადამიანის უფლებები არც იმის გარანტიას იძლევა, რომ ხალხს ეყვარება ვინმე და მასზე იზრუნებს. ადამიანის უფლებები მხოლოდ იცავს ინდივიდებს ხელისუფლების ან უმრავლესობის დანაშაულებრივი ზეწოლისგან.

მართლაც, ინდივიდი და ხელისუფლება თანაბარ პირობებში არ ფუნქციონირებენ. ნებისმიერ მთავრობას აქვს მისწრაფება, დაარღვიოს ადამიანის უფლებები. ხელისუფლებას შეუძლია გამოიყენოს ძალაუფლება ინდივიდებზე ზეწოლისთვის, ასე რომ, ადამიანის უფლებები ის ფარია, რომელიც უზრუნველყოფს ინდივიდთა უსაფრთხოებას. ხელისუფლებისთვის ადამიანის უფლებები ბარიერია ცდუნებაში, რომ იგი განსხვავებულად არ მოეპყროს ადამიანებს მათი სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური და სხვა სტატუსის მიხედვით. ადამიანის უფლებათა აღიარება და ლეგალიზაცია მოითხოვს თვითშეზღუდვის აქტს ხელისუფლების

საკანონმდებლო ფრთისგან, ხოლო მათი ცხოვრებაში გატარება თვითშეზღუდვის აქტს ხელისუფლების აღმასრულებელი ფრთისგან.

თვითშეზღუდვის აქტები არაპოპულარულია ხელისუფლებისთვის. ჩვეულებრივ, ამგვარი აქტები უჩვეულო, განსაკუთრებულ სიტუაციებში არსებობს, როგორცაა, მაგალითად, სხვა ქვეყნების ზეწოლა. ეს კი არასასურველია, რადგან, როგორც წესი, თავს იჩენს ქვეყნის სუვერენიტეტის პრობლემა?. მაშ რა გამოსავალი არსებობს ხელისუფლებისგან თავის დასაცავად? დასავლური ცივილიზაციის პასუხი ასეთია: სამოქალაქო საზოგადოება.

სამოქალაქო საზოგადოება, მისი ფართო გაგებით, განისაზღვრება, როგორც „განსაკუთრებული სივრცე ოჯახს, სახელმწიფოსა და ბაზარს შორის, რომელშიც ხალხი საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებას ცდილობს“. ამ თვალსაზრისით, სამოქალაქო საზოგადოება განიხილება ოთხი მთავარი განზომილების ჭრილში:

1. სამოქალაქო საზოგადოების სტრუქტურა (მაგალითად, წევრთა რაოდენობა, მოხალისეობის ხარისხი, „ქოლგა“ ორგანიზაციების რაოდენობა და მახასიათებლები, ადამიანური და ფინანსური რესურსები და სხვ.);
2. გარემო, რომელშიც სამოქალაქო საზოგადოება არსებობს და ფუნქციონირებს (მაგალითად, საკანონმდებლო, პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური კონტექსტი და სხვ.);
3. სამოქალაქო საზოგადოების ასპარეზზე მოქმედი და აღიარებული ფასეულობები (მაგალითად, ტოლერანტულობა, გარემოს დაცვა, არაძალადობა და სხვ.);
4. სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეების საქმიანობათა ზეგავლენა (მაგალითად, საჯარო პოლიტიკაზე ზეგავლენა, ხალხის მობილიზაცია, პასუხი საზოგადოების საჭიროებებზე და სხვ.).

სამოქალაქო საზოგადოების ცნება საზოგადოების არასახელმწიფოებრივი ურთიერთობების მთელ ერთობლიობას მოიცავს ეკონომიკურს, სოციალურს,

კულტურულს, რელიგიურს. სამოქალაქო საზოგადოების იდეა შეიძლება ორ ასპექტში იქნეს განხილული: ნეგატიურ პლანში ლაპარაკია სახელმწიფოს საშუალებების შეზღუდვაზე იმით, რომ არ დაუშვას მისი კონტროლი საზოგადოებრივი აქტიურობის ყველა ფორმაზე; პოზიტიურ პლანში კი ლაპარაკია საზოგადოებაში უამრავი დამოუკიდებელი ორგანიზაციის შექმნაზე, რომელთა დახმარებითაც ადამიანებს შეუძლიათ, კოლექტიურად გადაწყვიტონ თავიანთი პრობლემები, გამოთქვან თავიანთი აზრები და ზეწოლა მოახდინონ მთავრობაზე; ასეთი ორგანიზაციები შეიძლება მთავრობის ხელყოფისგან თავდაცვის საშუალებად გამოდგეს.

სამოქალაქო საზოგადოების იდეამ, როგორც დემოკრატიის აუცილებელმა კომპონენტმა, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა XX საუკუნეში ფაშისტური და კომუნისტური დიქტატურების შემდეგ, რომლებიც ყველა საზოგადოებრივი ინსტიტუტის შთანთქმასა და კონტროლირებას ესწრაფოდნენ. ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ, მაგალითად, გერმანელებს კულტურაც ჰქონდათ, ჰუმანიტარული განათლების უზარმაზარი მარაგიც, მაგრამ არ ჰყავდათ სამოქალაქო საზოგადოება და ამიტომაც გაიმარჯვა ფაშიზმმა. დღესაც ასე ხდება იქ, სადაც სამოქალაქო საზოგადოება დროზე არ ვითარდება, ყოველთვის ფაშისტური ან კომუნისტური ცნობიერება მძლავრობს. ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად მხოლოდ კულტურა და განათლება არ არის საკმარისი. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო ღირებულებები კულტურიდან და რელიგიიდან არის ამოზრდილი, განათლება და მოქალაქეობრივი ცნობიერება სულაც არ არის იდენტური ცნებები. იყო განათლებული, არ ნიშნავს, იყო დემოკრატიულად მოაზროვნე განათლებულ ადამიანსაც შეიძლება ჰქონდეს ფაშისტური მენტალიტეტი. უფრო მეტიც, შეიძლება ქვეყანაში ფორმალურად არსებობდეს სამოქალაქო სექტორი, მაგრამ თუ ამ საზოგადოებაში სამოქალაქო ცნობიერების მქონე ადამიანების დეფიციტია, მაშინ ეს ქვეყანა ფაშისტური და კომუნისტური საფრთხის პირისპირ რჩება.

წარმომადგენლობითი დემოკრატიის⁸⁵ პირობებში სამოქალაქო საზოგადოების ძირითადი ელემენტებია:

1. საბაზრო ეკონომიკა;
2. მასობრივი ინფორმაციისა და კავშირის დამოუკიდებელი საშუალებები;
3. მთავრობის პოლიტიკისაგან დამოუკიდებელი ექსპერტიზები;

და რაც მთავარია – ნებაყოფლობითი ასოციაციების სიმრავლე საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, რომელთა საშუალებითაც ადამიანებს საკუთარი პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლიათ. სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუციონალურ საფუძველს ქმნიან სწორედ არამომგებიანი არასამთავრობო ორგანიზაციები, ინტერესთა ჯგუფები, ცალკეული ინდივიდები, რომლებსაც საზოგადოებასა და ხელისუფლებაზე ზემოქმედებისა და სახელმწიფოსგან დამოუკიდებლად საკუთარი სასიცოცხლო პრობლემების გადაჭრის უნარი შესწევთ. ეს ორგანიზაციები და ინდივიდები ნათლად აჩვენებენ პიროვნებისა და საზოგადოების ინტერესების თანაბარ უფლებებს, რაც სამოქალაქო საზოგადოების საფუძველია.

დემოკრატიული სახელმწიფოს იდეა თავის თავში გულისხმობს სამოქალაქო საზოგადოებას, როგორც დემოკრატიულობის უფრო მაღალ საფეხურს, რადგან სამოქალაქო საზოგადოებაში ხდება სოციალური რეგულირება საზოგადო კეთილდღეობისთვის, სამოქალაქო მონაწილეობა პირადული ინტერესებისა და საზოგადო ინტერესებისთვის, საზოგადოების მსახურება ნებაყოფლობითი (მოხალისეობრივი) წვლილი საზოგადოებრივი სიკეთისთვის. ამგვარ ქმედებათა ძირითადი საფუძველია ორი ღირებულება – თავისუფლება და პასუხისმგებლობა.

თავისუფლება, მისი პირველადი და ზოგადი მნიშვნელობით, ნიშნავს ჩაურევლობას ადამიანის არჩევანისა და ქმედების თავისუფლებაში. სხვანაირად, ადამიანი

თავისუფალია, როდესაც მას აქვს მოქმედების ალტერნატიული ვარიანტები და შეუძლია არჩევანის დამოუკიდებლად გაკეთება. მაგრამ მხოლოდ ეს არ არის საკმარისი ასეთ განმარტებაში იოლად ექცევა თვითნებობაც. თავისუფლებას თვითნებობისგან განასხვავებს პასუხისმგებლობა, რომელიც თან ერთვის ადამიანის ყოველ მოქმედებას. სწორედ ამიტომაც მნიშვნელოვანი თავისუფლების ცნების ყოველი კომპონენტის სრული და ზუსტი გაგება-გათავისება და მათ შორის მიმართებათა გაანალიზება. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის მიერ სიკეთის არჩევა არის ან უნდა იყოს საკუთარი თავის გაუმჯობესების გზების ძიება და თვითრეალიზაცია, რაც ინდივიდუალური თავისუფლებისა და არჩევანის დაცვისკენ სწრაფვის განსაკუთრებული მორალური გამართლების საფუძველია.

საზოგადოებაში თავისუფლების თანაბარ განაწილებას ჯონ როულზი სოციალური სამართლიანობის ძირითად ელემენტად, საზოგადოებას კი „დროში სამართლიანი თანამშრომლობის სისტემად“ მიიჩნევს. იგი განმარტავს, რომ თავისუფალი მოქალაქის ნება, საზოგადოებრივი მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტისას საზოგადოებრივ სიკეთეს დაუმორჩილოს პირადი ინტერესები, პოლიტიკური არჩევანია.

პროფესორი ჯოზეფ რაცი კი მიიჩნევს, რომ თავისუფლება სასარგებლოა მხოლოდ მაშინ, როდესაც საზოგადოების სოციალური და ეკონომიკური სტრუქტურა საკმარისად ფართო არჩევანს ქმნის და ადამიანის არჩევანის უნარს განხორციელების საშუალებას აძლევს. შესაბამისად, თავისუფლება დანახულია როგორც კოლექტიურ, ისე ინდივიდუალურ სიკეთედ. რაცის თანახმად, ცალკეული პიროვნებებისთვის ავტონომიის მინიჭება მხოლოდ მაშინ უწყობს ხელს პიროვნების კეთილდღეობას, როდესაც იგი ობიექტურად ღირებული და არჩევანის ღირსი მისწრაფებების განხორციელებაში ეხმარება. ეს გარკვეულწილად ზღუდავს ნებადართული თავისუფლებების სპექტრს და იმ მიზნებს, რომელთაც ისინი მორალურად შეესაბამება.

გარდა ჩაურევლობით განპირობებული „ნეგატიური უფლებების“ ასპექტისა, სამოქალაქო და პოლიტიკური თავისუფლებების გაგებაში არსებითია ისიც, რომ სამოქალაქო თავისუფლებები სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებებსაც აკისრებს: იგი პიროვნებას მისი თავისუფლების დაცვასა და გამოყენებაში უნდა დაეხმაროს. ეს უფლებები შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პოზიტიური უფლებები, ანუ მოქალაქეთაგან სახელმწიფოს დახმარების მოლოდინი. გასაჭირში მყოფი ზოგიერთი ადამიანისთვის საკუთარი ავტონომიის განსახორციელებლად დახმარება აუცილებელია. საზოგადოება პასუხისმგებელია იმ ადამიანების მიმართ, რომელთაც არ შესწევთ უნარი, საკუთარი რესურსებით იცხოვრონ. ასეთი ვალდებულება, მაგალითად, გონებრივად ჩამორჩენილი ბავშვების, უმწეო მოხუცების წინაშე აღებულ ვალდებულებებში ვლინდება.

უნდა აღინიშნოს, რომ, როდესაც საფრანგეთის რევოლუციის შემდეგ აშკარა გახდა, რომ პოპულისტური მთავრობა არისტოკრატიულ ხელისუფლებაზე მეტად აკნინებდა ადამიანის თავისუფლებას, გაძლიერდა ბრძოლა ადამიანის უფლებებისთვის. ჯონ სტიუარტ მილმა თავის ესეში „თავისუფლების შესახებ“, რომელიც 1859 წელს გამოქვეყნდა, შემდეგი არგუმენტები მოიყვანა: აზრისა და გამოხატვის თავისუფლება იმიტომ უნდა იყოს დაცული, რომ შეხედულებათა დაფარვისას ადამიანს არ შეუძლია იცოდეს, მართალი იყო ისინი თუ მცდარი. შეხედულება ღირებულია, თუნდაც იგი მცდარი იყოს, რადგანაც მისი მცდარობის დემონსტრირებით სიმართლე მეტ ძალას იძენს. ინდივიდუალურობა ღირებულია იმდენად, რამდენადაც ნაირფეროვნება აძლიერებს ღირებული აღმოჩენებისა და ინოვაციების შანსს; ინტელექტუალური და ბაზრის თავისუფლებები ზრდის ყველასთვის ხელმისაწვდომ შესაძლებლობათა რაოდენობას. სახელმწიფოს როლი უნდა შემცირდეს: საქმიანობის გაწვევის უფლება ზოგჯერ იმ შემთხვევაშიც კი უნდა დაეთმოს კერძო სექტორს, როცა მიჩნეულია, რომ სახელმწიფო ორგანიზაცია ამ საქმიანობას უკეთ წარმართავს, რადგან სამუშაოს შესრულების მცდელობა გააღრმავებს ადამიანთა გამოცდილებას და ამით ახალი ძალისხმევის სტიმულს

მისცემს. ეს კი, საბოლოოდ, სასარგებლოა მათთვისაც და ზოგადად საზოგადოებისთვისაც.

რა არის პასუხისმგებლობა? რას ვგულისხმობთ, როცა ამ სიტყვას ვხმარობთ? პასუხისმგებლობა არის პიროვნების მოვალეობა ან ვალდებულება, აკეთოს რაღაც ან მოიქცეს განსაკუთრებულად. მაგალითად, შვილების მოვლაზე მშობელია პასუხისმგებელი. ამასთანავე, პასუხისმგებლობა არის პიროვნების მოვალეობა ან ვალდებულება, არ აკეთოს რაღაც და არ მოიქცეს განსაკუთრებულად. მაგალითად, ინდივიდი პასუხისმგებელია არ მოიპაროს საქონელი, როცა საყიდლებზე მიდის. პასუხისმგებლობა დაკავშირებულია განცდებთან. მაგალითად, როცა გვესმის ეს სიტყვა – პასუხისმგებლობა, შესაძლოა, მოგვეჩვენოს, რომ ისეთი რამის გაკეთება გვიწევს, რაც არ გვინდა; ვიცით, რომ, თუ მოვალეობას არ შევასრულებთ, არასასურველ შედეგებს მოვიმკით; ისიც ვიცით, რომ, თუ კარგად შევასრულებთ მოვალეობებს, დაგვაჯილდოვებენ. ზოგჯერ ჩვენ შერეული განცდები გვაქვს პასუხისმგებლობასთან მიმართებაში, რადგან რაღაც უნდა ვიტვირთოთ. ჩვენ ხშირად თავისთავად ვგულისხმობთ, რომ ჩვენ გარშემო მყოფი ადამიანები თავიანთ პასუხისმგებლობებს ატარებენ. პასუხისმგებლობა სხვადასხვა წყაროდან მომდინარეობს. ის შეიძლება განვითარდეს სამსახურის, კანონის ან მორალის პრინციპების შესაბამისად. ზოგიერთი პასუხისმგებლობა ერთი წყაროდან მომდინარეობს, ზოგიც ორი ან მეტი წყაროდან.

პასუხისმგებლობის უმთავრესი წყაროებია:

1. აღზრდა. ადამიანები მშობლების, ოჯახის წევრების ან სხვა ახლობელი ადამიანების (მაგალითად, მეგობრების ან მასწავლებლების) ზეგავლენის შედეგად იღებენ თავიანთ თავზე პასუხისმგებლობებს. ისეთი ვალდებულებები, როგორიცაა დახმარება საოჯახო საქმეებში, უმცროს ბავშვებზე ზრუნვა და ოჯახური წესების დაცვა, ტიპური პასუხისმგებლობებია ბევრი ადამიანისთვის. ოჯახებს ასევე

შეუძლიათ ჩაუნერგონ თავიანთ შვილებს მორალური და რელიგიური რწმენები, რაც განსაზღვრული ვალდებულების შესრულებას ითხოვს.

2. დაპირებები. როდესაც ვინმეს რამეს ვპირდებით, ჩვენგან მოელიან, რომ შევასრულებთ ამ დაპირებას, რომ არ გავტეხთ მიცემულ სიტყვას. ჩვენ პატარაობიდანვე ვიგებთ (ვაცნობიერებთ), რომ დანაპირებს შესრულება სჭირდება. პირობა შეიძლება გამოითქვას ცხადად ან გადაკვრით. პირობა შეიძლება იყოს საიდუმლო ზეპირი შეთანხმება ან წერილობითი კონტრაქტი.

3. განკარგულება. თუ მუშაობ, სავარაუდოა, რომ სხვები განსაზღვრულ პასუხისმგებლობას დაგაკისრებენ. მაგალითად, სამსახურში ხელმძღვანელს შეუძლია დაგაკისროს პასუხისმგებლობა სხვა მოსამსახურეების მეთვალყურეობაზე.

4. დანიშვნა. ზოგიერთ შემთხვევაში ადამიანები დანიშნულები არიან ისეთ თანამდებობებზე, რომლებიც გარკვეულ პასუხისმგებლობას აკისრებთ. მაგალითად, პრეზიდენტი ადამიანებს ნიშნავს ელჩებად, რომ სხვადასხვა ქვეყნებში იმსახურონ. დანიშვნა იმით განსხვავდება განკარგულებისგან. საქმიანობა. თითოეული სამუშაო განსაზღვრულ პასუხისმგებლობებს აკისრებს ადამიანებს. მაგალითად, ავტომექანიკოსი პასუხისმგებელია ავტომობილის ხარისხიანად და ეფექტიანად შეკეთებაზე. პოლიციის ოფიცერი პასუხისმგებელია, გაატაროს კანონები და დაიცვას ხალხის უსაფრთხოება. კანონმდებელი პასუხისმგებელია, წარმოადგინოს თავისი ამომრჩეველი და დაიცვას საყოველთაო კეთილდღეობა.

6. კანონი. კანონთა სისტემა ბევრ პასუხისმგებლობას გვაკისრებს, მაგალითად, საგზაო კანონების დამორჩილებას და გადასახადების გადახდას. კონსტიტუცია ჩვენი ქვეყნის უმაღლესი კანონი ასევე აკისრებს პასუხისმგებლობებს ჩვენი ხელისუფლების საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო შტოების წარმომადგენლებს.

7. წეს-ჩვეულებანი. ბევრი პასუხისმგებლობა მოდის წეს-ჩვეულებებიდან, იმ ტრადიციებიდან, რომლებსაც დიდი ხნის განმავლობაში მისდევდნენ. მაგალითად, ასეთია სახალხო ადგილებში რიგში დგომა, საკუთარი რიგის დაკავება.

8. მორალური პრინციპები. ეს პრინციპები შეიძლება ეფუძნებოდეს პიროვნების ღირებულებებს ან რელიგიურ რწმენებს. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ის პასუხისმგებლობა, რომ სხვებს ისე უნდა მოექცე, როგორც გინდა, რომ შენ მოგექცნენ.

9. სამოქალაქო პრინციპები. ჩვეულებრივ, საზოგადოება თავის წევრებს აკისრებს ვალდებულებებს, მაგალითად, არჩევნებში მონაწილეობას, კანონმორჩილებას. მოქალაქეები პასუხისმგებლები არიან, ფლობდნენ ინფორმაციას საზოგადოებრივ საკითხებზე და ახორციელებდნენ მონიტორინგს პოლიტიკური ლიდერების საქმიანობასა თუ სამთავრობო დაწესებულებების მუშაობაზე, რათა უზრუნველყონ მათი თანხმობა კონსტიტუციურ ღირებულებებთან და პრინციპებთან. პიროვნებისთვის პასუხისმგებლობას ხელსაყრელი მხარეებიც გააჩნია და არახელსაყრელიც.

ტონი ბლერი იმავე გამოსვლაში აღნიშნავს: „ჩვენ ვახორციელებთ ცვლილებებს იმისათვის, რომ ვაშენებთ საზოგადოებას, სადაც მოქალაქეები თანასწორნი არიან, სადაც ყველა ადამიანს ეძლევა შესაძლებლობა და პასუხისმგებლობაც ყველას ეკისრება. საზოგადოებას ვერ ააშენებ მხოლოდ შესაძლებლობებსა და უფლებებზე დაყრდნობით; უნდა მოხდეს მათი შეჯერება პასუხისმგებლობისა და მოვალეობის გრძნობებთან. ეს არის ის პირობა, რომელსაც თანამედროვე სამოქალაქო საზოგადოება ეფუძნება.“

1.2 დემოკრატიის უპირატესობები და პრობლემები

დემოკრატია, ანუ მოსახლეობის მართვა სახელმწიფოს, რამდენიმე ელემენტს მოიცავს: გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობა, გადაწყვეტილების

განხორციელება, და განხორციელების კონტროლი. თითოეული, თავის მხრივ, სამ კომპონენტს მოიცავს. ესენია: წესების, პრინციპების და ნორმების განსაზღვრა, რომელთა საფუძველზეც ხდება სხვადასხვა გადაწყვეტილების მიღება, განხორციელება და კონტროლი; ეს არის მექანიზმი, რომლის საშუალებითაც ხდება სამივე აღნიშნული; და ესაა ადამიანები, რომლებიც მექანიზმების საშუალებით და წესების სრული დაცვით მოქმედებენ.

დემოკრატია არის მოქალაქეების მიერ საზოგადოებრივი თანაცხოვრებისა და სახელმწიფოებრივი ფუნქციონირების ყველა იმ წესის ერთობლიობა, რომლებსაც თვითონვე განუხრელად იცავენ. მაგალითად, რომელიმე სფეროში არ ხდება ისე რომ, არ ხორციელდება და არ კონტროლდება არც ერთი გადაწყვეტილება ამ სფეროში მოქმედი პირების მონაწილეობის გარეშე.

დემოკრატიისთვის აუცილებელია სხვადასხვა სახის წესები, რაც გამოიხატება მაგალითად კანონმდებლობაში, ასევე სხვადასხვა პროცედურები, ადმინისტრაცია, და რაც ყველაზე მთავარია დემოკრატიის კულტურის მქონე საზოგადოება. სახელმწიფოში დემოკრატია მაშინ არის როდესაც სწორედ ეს პრინციპები ფუნქციონირებს, რომლის საშუალებითაც ყველა მოქალაქეს აქვს შესაძლებლობა მიიღოს მონაწილეობა ქვეყანაში მიმდინარე ყოველგვარ პროცესზე, მხოლოდ ამ შემთხვევაში არის დემოკრატია სრულფასოვანი. დემოკრატიისთვის მნიშვნელოვანია ორი უმთავრესი პრინციპი:

1. დაუშვებელია, რომ ვინმე დავუქვემდებაროთ წესებს, რომლებიც სხვათა მიერაა შემუშავებული, და მაშინ მონაწილეობა არ მიუღია ქვეყნის მოსახლეობას.
2. თანასწორობის პრინციპი, რომლის მიხედვით, ყოველ მოქალაქეს ერთნაირი შესაძლებლობები უნდა გააჩნდეს, რომ ზეგავლენა მოახდინოს იმ გადაწყვეტილებებზე, რომლებიც სახელმწიფოს მოსახლეობის წევრებს ეხება.

ორივე ეს პრინციპი მისაღებია ყველასთვის. ეს პრინციპები დემოკრატიის მთავარი მახასიათებლებია. ამიტომ, დიქტატურისგან განსხვავებით, დემოკრატიაც მისაღებია უმრავლესობისთვის, რადგან დემოკრატიულ ქვეყნებში თავისუფლება, და თანასწორობა მთავარი ფასეულობაა, დემოკრატიის უპირატესობებად მიჩნეულია:

1. მართვის ეფექტურობა, რადგან მაღალია გადაწყვეტილებების მიმღებთა მიერ საკუთარი გადაწყვეტილებების აღსრულების ალბათობა;

2. გადაწყვეტილებების ცნობის, აღიარების მაღალი ალბათობა, რადგან ეს გადაწყვეტილებები საზოგადოების სხვადასხვა ფენებს შორის შეთანხმების შედეგად იქნება მიღებული;

თუმცა, დემოკრატიას ბევრი არ განიხილავს, როგორც სრულყოფილ სისტემას. კერძოდ, ქვეყნის მართვის დემოკრატიულ ფორმაზე გადასვლის შემდეგ შესაძლოა წარმოიშვას რიგი პრობლემები:

1. დემოკრატია, შესაძლოა, არ აღმოჩნდეს ეკონომიკურად ყველაზე ეფექტური სისტემა, დანაზოგებისა და ინვესტიციების ზრდა, შესაძლოა, არადემოკრატიულ ქვეყნებში უფრო მაღალი იყოს. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მოსალოდნელია დიქტატურიდან დემოკრატიაზე გარდამავალ პერიოდში, როდესაც შეძლებული ფენები და ადმინისტრაციული ელიტა გამოგონილ თუ რეალურ საშიშროებას ჭვრეტს კერძო საკუთრებით დაცული საშუალო ფენის მხრიდან ძალაუფლების მოპოვებაში კონკურენციის გაწევის გამო. დემოკრატია სავარაუდოდ არ მოიტანს მყისიერ ეკონომიკურ გაუმჯობესებას და პროდუქტიულობის, შემოსავლების სამართლიანი განაწილების ეფექტი ხანგრძლივი პერიოდის შემდეგ გახდება საგრძნობი;

2. დემოკრატია, ადმინისტრირების თვალსაზრისით, შესაძლოა, ყველაზე ეფექტური სისტემა არ აღმოჩნდეს, რადგან ადმინისტრაციის მიერ გადაწყვეტილებების მიღების სისწრაფე უფრო დაბალი იქნება, ვიდრე, მაგალითად, დიქტატურის დროს, რადგან უფრო მეტმა ადამიანმა უნდა მიიღოს მონაწილეობა.

3. დემოკრატია, შესაძლებელია, არ აღმოჩნდეს ყველაზე წესრიგიანი, და მართვადი სისტემა, რადგან შესაძლოა ხშირად მოხდეს ინტერესთა უთანხმოება, სხვადასხვა კანონების ან ინსტიტუციების გამო, ასევე ხშირად არის როცა მოსახლეობას იმედი უცრუვდება, და მოლოდინები რეალობისგან შორს აღმოჩნდება.

4. დემოკრატია, სრულებითაც შესაძლებელია რომ არ აღმოჩნდეს ყველაზე კარგი ვარიანტი ეკონომიკისთვის მსოფლიოს მრავალ დემოკრატიულ ქვეყანას ახასიათებს ცნობილია უინსტონ ჩერჩილის გამონათქვამი: „არავინ აცხადებს, რომ დემოკრატია ყველაზე სრულყოფილი ან ყველაზე ბრძნულია. სინამდვილეში მხოლოდ ის ითქვა, რომ დემოკრატია მმართველობის ყველაზე ცუდი ფორმაა იმფორმების გამოკლებით, რომლებიც დროდადრო გამოიყენებოდა“. აქედან გა-მომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ რომ ადამიანები დემოკრატიულ მმართველობას ამჯობინებენ სხვა ალტერნატიულ მმართველობას. დემოკრატია საკმაოდ რთულად მიიღწევა, არ არის ადვილი ხშირად დემოკრატიული პრინციპების დაცვა, ხშირად მას წლები ჭირდება რომ შედეგი დადგეს, თეორიაში დემოკრატია ყველას წარმოგვიდგება როგორც საკმაოდ მარტივი, თუმცა პრაქტიკაში მისი მიღწევა არც ისე ადვილია. დემოკრატიის უკმარისობას ან ხშირად საერთოდ არარსებობას სხვადასხვა მიზეზი აქვს:

1. არ არის გათვითცნობიერებული, შეთანხმებული, მცდარია პრინციპები და შემუშავებული წესები
2. როდესაც არ სრულდება უმრავლესობის გადაწყვეტილება ან უხარისხოდ მიიღება გადაწყვეტილებანი;
3. როდესაც მთავრობა არ ახორციელებს გადაწყვეტილებათა შესრულების აღრიცხვა, ანგარიშგებას
- 4 ყალიბდება ან მიიჩქმალება ინფორმაცია;
5. მიიღება ერთ პიროვნებაზე მორგებული ან ვიწროჯგუფურ ინტერესებზე ამსახველი გადაწყვეტილებები

6. მთავრობის მოქმედები მოუწესრიგებელია და არათანმიმდევრული.

7. მოქალაქეებს არ აქვთ დემოკრატიული კულტურა, და ვერ ათვისებენ როგორც უნდა იყოს დემოკრატიული სახელმწიფო

მსოფლიოში, და განსაკუთრებით პოსტკომუნისტურ სახელმწიფოებში, დემოკრატიის არასრულფასოვნებასაც სწორედ დასახელებული მიზეზები განაპირობებს. მათ გადალახვას და დემოკრატიის განვითარებას დრო და ძალისხმევა სჭირდება. სპეციალისტების აზრით, თანამედროვე პოლიტიკური დემოკრატიის მინიმალური პროცედურული პირობები ასეთია: 1) მთავრობის გადაწყვეტილებების კონტროლს ახორციელებენ არჩეული პირები; 2) არჩევნები ხშირიდ სამართლიანია; 3) მოზრდილთა უმრავლესობას ხმის უფლება აქვს; 4) მოზრდილთა უმრავლესობას აქვს უფლება იქნას არჩეული 5) მოქალაქეს აქვს აზრის გამოთქმის უფლება; 6) მოქალაქეს აქვს ინფორმაციის მოძიების ალტერნატიული წყარო; 7) მოქალაქეს აქვს დამოუკიდებელი კავშირების შექმნის უფლება. ასევე შეიძლება ავლნიშნოთ, რომ სახალხოდ არჩეულ ოფიციალურ პირებს უნდა შეეძლოთ ძალაუფლების განხორციელება დანიშნული ოფიციალური პირების წინააღმდეგობის დათრგუნვის გარეშე და ხელისუფლებას დაქვემდებარებული საზოგადოება უნდა იყოს თვითმმართველი. ნათელია, რომ ამ წინაპირობათა დიდი ნაწილი მსოფლიოს მრავალ სახელმწიფოში ან საერთოდ არ შეინიშნება ან ფორმალურადაა დეკლარირებული მაგალითად, ესა თუ ის უფლება დაფიქსირებულია კონსტიტუციაში, მაგრამ განხორციელება ვერ ხერხდება მექანიზმების არარსებობის, მოქალაქეობრივი კულტურის სიმწირის ან რაიმე სხვა რეალური თუ ცრუ მიზეზის გამო. გარკვეულ პრობლემებს წარმოშობს, მაგალითად, წარმომადგენლობითი დემოკრატია, რადგან თანასწორობის პრინციპი ამ შემთხვევაში მხოლოდ გაშუალებულიად რეალიზდება. ეს განსაკუთრებით თავს იჩენს მაშინ, როდესაც არჩევნები ტარდება პრინციპით „მოგებული იღებს ყველაფერს“ და მტკივნეულად აისახება უმცირესობათა ინტერესების წარმოჩენასა და დაცვაზე იმ შემთხვევაშიც კი,

როდესაც უმცირესობას თითო-ორი წარმომადგენელი მაინც ჰყავს არჩევით ორგანოში, მაგრამ ეს საკმარისი არაა უმრავლესობაზე ზეგავლენის მოსახდენად. სრულიად რეალურია სიტუაცია, რო-დესაც უმრავლესობა იღებს გადაწყვეტილებებს უმცირესობის შესავიწროებლად ან საზიანოდ. პრობლემის დასაძლევად აუცილებელია უმცირესობის უფლებათა დაცვის მძლავრი მექანიზმების შემოღება და ამოქმედება მიუხედავად იმისა, როგორია უმრავლესობის ნება. დემოკრატია უბრძოლველად არ მიიღწევა: ტრადიციული მმართველები, სამხედრო დიქტატორები, კომუნისტი ბიუროკრატები, სამუდამო პრეზიდენტები და უცხოელი ოკუპანტები არც ერთი მათგანი ნებაყოფლობით არ ამ-ბობს უარს ძალაუფლებაზე, რომელსაც, როგორც წესი, პირადი ან კლანური კეთილდღეობისთვის იყენებს. ისინი ამაზე მხოლოდ მაშინ თანხმდებიან, როდესაც მათი რეჟიმები მნიშვნელოვანწილად დისკრედიტირებული ხდება, ხოლო მოსახლეობის პროტესტი იმაში არწმუნებს, რომ ხელისუფლებაში მათი შემდგომი ყოფნა ფართომასშტაბიან არეულობასა და დაუმორჩილებლობას გამოიწვევს. დემოკრატიზაცია დიდ დროსა და მნიშვნელოვან მსხვერპლს მოითხოვს. დე-მოკრატია ვინმე გარეშე ვერ დაამყარებს – იგი თვით ქვეყნის მოსახლეობისა და ხელისუფლების ერთობლივი ძალისხმევით შედეგად მყარდება. შესაძლებელია დახმარება და ხელშეწყობა გარედან, მაგრამ შეუძლებელია მისი გარედან დაწერვა იგი მხოლოდ ადგილზე თუ აღმოცენდება და ამოიზრდება, რადგან ლოგიკურადაც კი წინააღმდეგობრივია ცნება „გარედან თავს მოხვეული თვითმმართველობა“. დასავლურმა დემოკრატიებმა სტაბილურობას მას შემდეგ მიაღწიეს, როცა ისინი სიმტკიცეში გამოსცადა ფაშიზმმა, კომუნიზმის რეალურმა საფრთხემ, სამხედრო დიქტატურამ ან არისტოკრატიულმა რეაქციამ. პოსტკომუნისტურ სამყაროშიც არსებობს ფაშიზმის, სამხედრო დიქტატურისა და კომუნისტურ ნომენკლატურული რეაქციის საფრთხე. ზოგიერთ ქვეყანაში, რომლებმაც ცოტა ხნის მიაღწიეს დემოკრატიულ მმართველობას, გარემოებები შეიძლება ძალიან არახელსაყრელი აღმოჩნდეს დემოკრატიის შესანარჩუნებლად. ასეთ გარემოებებს უპირველეს ყოვლისა მიეკუთვნება:

1. მეტისმეტად დიდი სოციალურ-კულტურული განსხვავებები საზოგადოებაში;

2. სუსტი ეკონომიკა.

ასეთ შემთხვევაში საჭიროა მოქალაქეების მიერ ზომების მიღება დემოკრატიული ინსტიტუტების კონსოლიდაციისთვის: პროფესიონალების მომზადება საკვანძო თანამდებობებისთვის პოლიტიკური პარტიების გაძლიერება. სამოქალაქო საზოგადოების ისეთი საკვანძო ინსტიტუტების წარმომადგენლებმა, როგორცაა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, არასახელმწიფოებრივი ბიზნესი, პროფკავშირები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სახელმწიფოსა და მისი მზრუნველობისაგან დამოუკიდებელი მოქმედება უნდა ისწავლონ. ბევრია დამოკიდებული აგრეთვე უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელების უნარსა და მზადყოფნაზე, რომ დაიცვან კონსტიტუციური დემოკრატიის ნორმები და, ამასთანავე, გადაწყვიტონ საარსებო პრობლემები. ეს მოქმედებანი ორი ტიპისაა: წესების დაცვით მშვიდობიანი ბრძოლა ანტიდემოკრატიული ძალების წინააღმდეგ და ბრძოლა დემოკრატიული პოლიტიკის რისკ-ფაქტორების წინააღმდეგ, რომელთაც მიეკუთვნება, მაგალითად, ცდუნება გამარჯვებულის მიერ ყველაფრის მიღებისა. პირველ შემთხვევაში წარმატება დამოკიდებულია დემოკრატიული ინსტიტუტების განშტოებულობასა და მათდამი საზოგადოებრივ მხარდაჭერაზე, მეორე შემთხვევაში კი დემოკრატების გარკვეულ თვითშეზღუდვაზე ძალაუფლების გამოყენებაში და მათ მზადყოფნაზე, განაგრძონ დიალოგი პოლიტიკურ ოპონენტებთან, დაიცვან პოზიციისა და ოპოზიციის პოლიტიკური უფლებები. დემოკრატიის განმამტკიცებელ ზომებს შორის პოსტკომუნისტურ სივრცეში განსაკუთრებით აღსანიშნავია მრავალპარტიული სისტემის შენარჩუნება, რადგან, როგორც ისტორიამ არაერთგზის დაამტკიცა, ერთპარტიულ სისტემას აუცილებლად დიქტატურისკენ მივყავართ; კანონიერება და კანონმორჩილება, რადგან პიროვნული დამოუკიდებლობა სულაც არ ნიშნავს, რომ პიროვნებას შეუძლია, გააკეთოს ყველაფერი, რაც კი მოეპრიანება; ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შეზღუდვა, კერძოდ, კორუფციის აღკვეთა;

დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების წარმოება, რათა არავინ დაიგულოს თავი ხელშეუხებლად, თავისუფალი მედია, რათა შენარჩუნდეს ხელისუფლების გამჭვირვალობა და ღიაობა; შემწყნარებლობის, პრაგმატიზმის, თანამშრომლობისა და კომპრომისის ფასეულობათა აღიარება, რათა შენარჩუნებულ იქნეს მშვიდობიანი თანაარსებობა კეთილდღეობისთვის ბრძოლაში. დემოკრატიის მომხრეები უნდა ესწრაფოდნენ, მინიმუმამდე დაიყვანონ სოციალური თუ ეკონომიკური უთანაბრობის პოლიტიკური შედეგები, რადგან: რომ შესაძლებლობების სერიოზული უთანაბრობა, რომლებიც საშუალებას ვერ მისცემს ადამიანს, მოიწყოს საკუთარი ღირსეული ცხოვრება, მაგალითად, შესაფერისი განათლების მიღების შეუძლებლობა, ძირს უთხრის საზოგადოების დემოკრატიულობის პოტენციალს.

1. სოციალური განსხვავების ზრდამ შეიძლება შეუძლებელი გახადოს საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების მორიგება არადიქტატორული, თავისუფალი სახელმწიფო წყობის ფარგლებში;

2. რაც უფრო მეტია საზოგადოებაში ეკონომიკური უთანასწორობა, მით უფრო ძნელია პოლიტიკური თანასწორობის მიღწევა სიმდიდრის კონცენტრაცია შეიძლება პოლიტიკურ პროცესებზე ზემოქმედებისთვის იქნეს გამოყენებული.

3. თუ მოსახლეობის ღარიბი ნაწილი ვერ დაინახავს თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესების პერსპექტივებს დემოკრატიული ინსტიტუტების მეშვეობით, მაშინ მათ შეუძლიათ ჩათვალონ, რომ დემოკრატიისთვის მხარდაჭერა არ ღირს. და თუ მაინც საბაზრო ეკონომიკაში გარკვეული ზომით ეკონომიკური უთანასწორობა გარდაუვალი და გამართლებულია, სამაგიეროდ პოლიტიკური სტაბილურობის მიზნით ხელისუფლებამ და საზოგადოებამ არ უნდა დაუშვან, მაგალითად, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მონოპოლიზაცია, კანონებით სამართლიანად უნდა შეზღუდონ პარტიებისა და კანდიდატების წინასაარჩევნო კამპანიის ხარჯები, მოითხოვონ პარტიებისა და საზოგადოებრივი კამპანიების დაფინანსების წყაროების გამოქვეყნება და მიიღონ სხვა ზომები, რომლებიც

დააზღვევს ქვეყანას რომელიმე პარტიისა თუ კერძო პირის მიერ უსამართლო გზით ძალაუფლების მოპოვება, შენარჩუნებისაგან. გარდა ამისა, დემოკრატიის დროს ყველა მოქალაქეს გარანტირებული უნდა ჰქონდეს ელემენტარული სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, რის გარეშეც სამოქალაქო უფლებების გამოყენება შეუძლებელი იქნება ქვეყანა უცილობლად დაემსგავსება სოფელ სეთურებს ცნობილი რომანიდან დათა თუთაშხია, რომელსაც განაგებს არქიფო. ცნობილია, რომ ფართოდ გავრცელებული წიგნიერება და განათლება ხელს უწყობს უფრო მომწიფებული და ინფორმირებული ამომრჩევლის გაჩენას. მრავალრიცხოვანი საშუალო ფენის არსებობის შემთხვევაში, რომელთა წარმომადგენლებს მნიშვნელოვანი ტექნიკური და პროფესიული თანამდებობები უკავიათ, ხელისუფლების წარმომადგენელთა მეტატო-ნური გამოვლინებებისა და ავტორიტარიზმისადმი წინააღმდეგობა იზრდება. ერთი მხრივ, ნათელია, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი ხელს უწყობს სამოქალაქო საზოგადოების უფრო რთული სტრუქტურების შექმნასა და მრავალრიცხოვანი ორგანიზაციებისა და გაერთიანებების წარმოქმნას, რომლებიც მზად არიან, სახელმწიფოს ხელყოფისაგან დაიცვან თავიანთი დამოუკიდებლობა. მეორე მხრივ, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირია შემთხვევები, როდესაც ეკონომიკური განვითარების დაბალი დონისა და ერთ სულ მოსახლეზე დაბალი საერთო-სახალხო მაჩვენებლის შემთხვევებშიც კი საყოველთაო წიგნიერების გავრცელების სახელმწიფო პოლიტიკა ეკონომიკის მაღალ დონეზე განვითარებაზე უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა. არსებობს მოქმედი დემოკრატიის ოთხი კომპონენტი: თავისუფალი და სა-მართლიანი არჩევნები; ღია და ანგარიშვალდებული მთავრობა; სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების არსებობა; დემოკრატიული ანუ სამოქალაქო საზოგადოება. პროცესუალური დემოკრატიზმის დონეც, შესაბამისად, იმის მიხედვით განისაზღვრება, თუ:

1. როგორ ტარდება კონკრეტული არჩევნები პრაქტიკულად მკაცრად ეთანადება თუ არა იგი მიუკერძოებელ კანონს, უშვებს თუ არა დარღვევებს, რომლებიც გავლენას ახდენს შედეგების სამართლიანობაზე და ა. შ.;

2. რამდენად უფლებამოსილი და დამოუკიდებელია სასამართლო და პარლამენტი, რომ გააკონტროლოს მთავრობის მოქმედებანი და განახორციელოს ყველა სხვა ფუნქცია – დაიცვას კონსტიტუცია, დასაჯოს დამრღვევი, შექმნას კანონები და ა. შ.;
3. რამდენადაა გარანტირებული ინდივიდების შესაძლებლობა – დაუპირისპირდნენ კოლექტიურ მიზნებს, ან, პირიქით, განახორციელონ კოლექტიური ქმედებანი;
4. რამდენად მძლავრია და ფართოა საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა ქსელი, რომელიც ეფექტიან წინააღმდეგობას გაუწევს ავტორიტარულ ტენდენციებს ეს ქსელი ხომ ერთადერთი საშუალებაა, რომლითაც საზოგადოებას სახელმწიფოს ძალაუფლების შეზღუდვა შეუძლია.

არანაკლებ მნიშვნელოვანი თუ რამდენადაა დანერგილი დემოკრატიული მეთოდების გამოყენება ოჯახში, სკოლაში, სამსახურში, ეკლესიაში და სხვა საზოგადოებრივ გაერთიანებებსა თუ ინსტიტუტებში. თუ ადამიანებს არა აქვთ დემოკრატიული ფუნქციონირებისა და ნებაყოფლობითი საზოგადოებების შექმნის გამოცდილება, საეჭვოა, რომ ისინი აქტიური მოქალაქეები გამოდგნენ და პასუხისმგებლობა იგრძნონ მთლიანად საზოგადოების მდგომარეობაზე. უფრო მეტიც – ასეთი გამოცდილების არმქონე ადამიანთა ერთობას უფრო მოსახლეობა ეთქმის, ვიდრე საზოგადოება, რადგან საზოგადოების ცნება ტერმინის დონეზევე მოიცავს ზოგადი ინტერესების კერძო ინტერესებზე წინ დაყენებას. მოქმედი დემოკრატიული ინსტიტუტების პრაქტიკა ხელს უწყობს დემოკრატიული კულტურის განვითარებას, კერძოდ, იმ სამოქალაქო ჩვევებისა და გამოცდილების წყალობით, რომლებსაც ისინი იღებენ ამ ინსტიტუტებში საქმიანობის შედეგად. ამიტომ მაქსიმალურად უნდა გაფართოვდეს ასეთი ინსტიტუტების ქსელი და მათში მოსახლეობის მონაწილეობა. დემოკრატიული კულტურის განვითარების თვალსაზრისით, დიდია მასმედიის შესაძლებლობები. მას-ზეა დამოკიდებული მოქალაქეთა ინფორმატიულობის დონის ამაღლება და მათი უნარი, კრიტიკულად შეაფასონ მთავრობის პოლიტიკა, აგრეთვე გამოხატონ თავიანთი შეხედულებები და მოისმინონ სხვათა აზრები.

დემოკრატიული ელექტორატი, თავის მხრივ, მოითხოვს ეკონომიკური და სოციალური უთანასწორობის მოსპობას და სახსრების გამოყოფას განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვისათვის და არა პრესტიჟული პროექტებისათვის, რომელთაც სოციალური ფასეულობა არ გააჩნიათ. ამით კიდევ უფრო გაიზრდება საზოგადოების დემოკრატიული პოტენციალი.

1.3 დემოკრატიის განვითარების ტენდენციები

დემოკრატია ხშირად განმარტებულია, როგორც ხალხის მმართველობა. დემოკრატია მჭიდრო კავშირშია ადამიანის უფლებათა პრინციპებთან და შეუძლებელია არსებობდეს ნებისმიერი ადამიანის ღირსებისადმი პატივისცემის უზრუნველყოფის გარეშე:

ყველასაქვს უფლება, მონაწილეობა მიიღოს თავისი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში უშუალოდ ან თავისუფლად არჩეული წარმომადგენლების მეშვეობით. ყველას აქვს უფლება თავისი ქვეყნის საჯარო სამსახურის თანაბარ ხელმისაწვდომობაზე.

ხალხის ნება უნდა იყოს სახელმწიფო ხელისუფლების საფუძველი. ეს ნება უნდა გამოიხატოს პერიოდულ და გაუყალბებელ, საყოველთაო და თანასწორ არჩევნებში ფარული კენჭისყრით ან სხვა ექვივალენტური თავისუფალი საარჩევნო პროცედურებით.

დღეისათვის დემოკრატიული მმართველობის ფორმა უდაოდ ყველაზე პროდუქტიულია ადამიანის უფლებათა დაცვისა და ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. დემოკრატია არის მმართველობის ფორმა, სადაც ხელისუფლების წყარო ხალხია. სიტყვა „დემოკრატია“ წარმოდგება ძველბერძნული სიტყვებიდან: „დემოს“ ნიშნავს ხალხს და „კრატოს“ მმართველობას. დემოკრატიის ექსპერიმენტი პირველად ათენში განხორციელდა. გადაწყვეტილებებს ათენის

მოქალაქეები პირდაპირი კენჭისყრით იღებდნენ. კენჭისყრაში მონაწილეობის მიღების უფლება მხოლოდ ზრდასრულ მამაკაცებს ჰქონდათ. ქალები, ბავშვები, მონები და უცხოელები (არამოქალაქეები) არ სარგებლობდნენ ამ უფლებით. ათენის დემოკრატია "უშუალო დემოკრატის" ნაირსახეობას წარმოადგენდა.

თანამედროვე დემოკრატის პრინციპი კი მე-17 საუკუნეში განვითარდა კალვინისტური რელიგიური მოძრაობიდან, განსაკუთრებით შოტლანდიაში. ყველას თავისუფლებისა და თანასწორობის იდეა აღმოცენდა და შემდგომში განვითარდა განმანათლებლობის პერიოდში და დემოკრატის ფუძემდებლურ ღირებულებად იქცა.

პირველი თანამედროვე დემოკრატიული მმართველობა ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩამოყალიბდა, ხოლო პირველი ევროპული სახელმწიფო, რომელიც დემოკრატიულ პრინციპებზე დაფუძნდა, იყო საფრანგეთი 1789 წლის რევოლუციის შემდეგ.

მეცნიერები ერთმანეთისგან განასხვავებენ დემოკრატias, როგორც სახელმწიფოს მმართველობის მეთოდს და დემოკრატias, როგორც არსს. როგორც მეთოდი, დემოკრატია არის უპირველესად პოლიტიკური რეპრეზენტაცია, რომელიც მოიცავს ხმის მიცემის რეგულარულ პროცედურებს, თავისუფალ არჩევნებს, საპარლამენტო და სასამართლო სისტემებს, ძალაუფლების ურთიერთკონტროლისა და განაწილების ცნებას, ინდივიდუალური უფლებების უპირატესობას კოლექტიურ უფლებებთან შედარებით და სიტყვის თავისუფლებას. დემოკრატია, როგორც არსი, ასოცირდება საზოგადოებრივ საქმეებში ადამიანების პოლიტიკურ მონაწილეობასთან. ეს დაკავშირებულია ხალხის ძალაუფლებასთან, ყველა მოქალაქისათვის თანაბარი უფლებების იდეასთან.

დემოკრატია რამდენიმე კომპონენტს მოიცავს. ესენია: გადაწყვეტილების მიღება, ამ გადაწყვეტილებათა განხორციელება, და, ბოლოს, განხორციელების კონტროლი. თითოეული, თავის მხრივ, სამ ასპექტს მოიცავს: 1. იმ პრინციპების, წესებისა და

ნორმების შემუშავება, რომელთა საფუძველზეც ხდება გადაწყვეტილებათა მიღება, განხორციელება და კონტროლი; 2. მექანიზმები, რომელთა საშუალებითაც ხორციელდება სამივე ზემოაღნიშნული და 3. ადამიანები, რომლებიც შემუშავებული მექანიზმების საშუალებით და წესების დაცვით მოქმედებენ.

ამ თვალსაზრისით, დემოკრატია არის ადამიანების მიერ საზოგადოებრივი თანაცხოვრებისა და სახელმწიფოებრივი ფუნქციონირების იმ წესების შემოღების სისტემა, რომლებსაც თვითონვე განუხრელად იცავენ. კერძოდ, რაიმე სფეროში არ მიიღება, არ ხორციელდება და არ კონტროლდება არც ერთი გადაწყვეტილება ამ სფეროში მოქმედი პირების მონაწილეობის გარეშე.

ამგვარად, დემოკრატიას აუცილებლად ესაჭიროება შესაფერისი წესები (მაგალითად, კანონმდებლობა), სათანადო მექანიზმები (ადმინისტრაციული აპარატი და პროცედურები) და დემოკრატიული კულტურის მქონე (მოქალაქეობრივად მოაზროვნე და მოქმედი) ადამიანები. დემოკრატია მხოლოდ მაშინ არსებობს, თუ არსებობს და გარკვეული წესების მიხედვით გამართულად ფუნქციონირებს ის მექანიზმები, რომელთა საშუალებითაც ყოველ დაინტერესებულ პირს მართვის ნებისმიერ კომპონენტში შეუძლია რეალური ზეგავლენა მოახდინოს მოვლენათა განვითარებაზე. მხოლოდ ამ შემთხვევაშია სრულფასოვნად აღსრულებული დემოკრატიის ფუძემდებლური პრინციპები: თანასწორობა, მონაწილეობა, პოლიტიკური პლურალიზმი, სამართლიანი და თავისუფალი არჩევნები, ხელისუფლების დანაწილება.

თანასწორობა თანასწორობის პრინციპი გულისხმობს, რომ ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და უნდა სარგებლობდეს საზოგადოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის თანაბარი შესაძლებლობით და რომ ყველა თანასწორია კანონის წინაშე. 105

მონაწილეობა დემოკრატია არ არსებობს მონაწილეობის გარეშე. მონაწილეობა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში დემოკრატიული სისტემის შექმნის

წინაპირობაა. დემოკრატია მონაწილეობის ფორმაა, თუმცა ეს უკანასკნელი უფრო ფართო ცნებაა და არ შემოიფარგლება მხოლოდ პოლიტიკით, არამედ ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროებსაც მოიცავს.

პოლიტიკური პლურალიზმი საზოგადოებაში არსებული შეხედულებებისა და იდეების კონსოლიდაციისა და საზოგადოებრივ დებატებში წარმოდგენის ფუნქცია პოლიტიკურ პარტიებს ეკისრებათ. მხოლოდ პოლიტიკური პლურალიზმის პირობებშია შესაძლებელი ცვალებადი მოთხოვნილებებისადმი ადაპტირებადი მოქნილი სტრუქტურების, როგორც დემოკრატიული მმართველობის საფუძვლის, შენარჩუნება.

თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნები - არჩევნები დემოკრატიის ყველაზე ფუნდამენტური და უნიკალური დამახასიათებელი ნიშანია. მმართველობის არც ერთი სხვა ფორმა არ უტოვებს ხალხს პოლიტიკური ხელმძღვანელობის შერჩევის შესაძლებლობას. არჩევნებში მათ შეუძლიათ გამოხატონ, როგორც ცვლილების, ისე არსებული პოლიტიკური კურსის შენარჩუნების სურვილი.

ხელისუფლების დანაწილება ჯონ ლოკის მიერ შემოთავაზებული და მონტესკიეს მიერ განვითარებული თეორია ხელისუფლების დანაწილების შესახებ დემოკრატიის ფუნდამენტური პრინციპია. ამ პრინციპის თანახმად, ხელისუფლება დაყოფილია საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო შტოებად, რომლებიც დამოუკიდებლად ფუნქციონირებენ და ანგარიშვალდებულნი არიან, როგორც ერთმანეთის, ისე ხალხის წინაშე. ამგვარი სისტემა კონტროლის ადეკვატურ მექანიზმებს უზრუნველყოფს და აღკვეთს სახელმწიფო ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებას.

დემოკრატია დეფინიციურად ხალხის მმართველობას ნიშნავს და თავისი არსით იგი უმრავლესობის ხელისუფლებაა. იგი ასევე გულისხმობს უმრავლესობის ვალდებულებას, პატივი სცეს უმცირესობათა უფლებებს და გაითვალისწინოს მათი განსხვავებული მოთხოვნილებანი. ამ ვალდებულების შესრულება საზოგადოებაში

დემოკრატიული ღირებულებების მხარდაჭერის ინდიკატორია. დემოკრატიის მიზანია აღკვეთოს ერთი ადამიანის ან ადამიანთა მცირე ჯგუფის მიერ ძალაუფლების თვითნებური განხორციელება სხვებზე. კანონის უზენაესობა უზრუნველყოფს სამართლებრივი წესრიგის არსებობას სახელმწიფოში, რომლითაც გარანტირებულია ყველას თანასწორობა კანონის წინაშე, სახელმწიფო ძალაუფლების შეზღუდვა და დამოუკიდებელი და სამართლიანი სასამართლო ხელისუფლების ხელმისაწვდომობა. ადამიანის უფლებების პატივისცემა - იმის აღიარება, რომ ყველა ადამიანი დაბადებით თანასწორი და თავისუფალია, დემოკრატიული საზოგადოების არსებობის საფუძველია. დემოკრატიული მმართველობის სისტემაში სახელმწიფო პატივს სცემს ადამიანის უფლებებს და უზრუნველყოფს მათი სრული რეალიზების თანაბარ შესაძლებლობას ყველასთვის. დემოკრატიულ საზოგადოებაში განსაკუთრებული მხარდაჭერით სარგებლობს ისეთი უფლებები, როგორცაა

შეკრების, გამოხატვის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება. მაგრამ მხოლოდ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების უზრუნველყოფას არ ძალუძს მშვიდობისა და ადამიანის უსაფრთხოების გარანტიის შექმნა. აუცილებელია ასევე ფუძემდებლური ეკონომიკური, კულტურ-რული და სოციალური მოთხოვნილებების გათვალისწინება დემოკრატიის განვითარებისათვის სასურველი გარემოს შესაქმნელად.

პრაგმატული თვალსაზრისით დემოკრატიის უპირატესობად მიჩნეულია:

1. მართვის ეფექტურობა, რადგან მაღალია გადაწყვეტილებების მიმღებთა მიერ საკუთარი გადაწყვეტილებების აღსრულების ალბათობა;
2. გადაწყვეტილებათა ცნობის/აღიარების მაღალი ალბათობა, რადგან ეს გადაწყვეტილებანი საზოგადოების სხვადასხვა ნაწილებს შორის კონსენსუსის შედეგად მიიღება;

3. მობილობის მაღალი დონე, რადგან წახალისებულია პირადი ინიციატივა და დემოკრატიული სისტემა სწრაფად რეაგირებს გარემოებათა ცვალეზადობაზე.

დემოკრატიის, როგორც სახელმწიფოს ფუნქციონირების მექანიზმის მიმართ არსებობს ნაწილობრივ სკეპტიკური დამოკიდებულებაც. მაგალითად, XX საუკუნის ცნობილი პოლიტიკოსი და ინგლისის ყოფილი პრემიერი უისტონ ჩერჩილი დემოკრატიული სისტემის შეფასებისას ამბობდა: „არავინ აცხადებს, რომ დემოკრატია ყველაზე სრულყოფილია ან ყველაზე ბრძნულია. სინამდვილეში მხოლოდ ის ითქვა, რომ დემოკრატია მმართველობის ყველაზე ცუდი ფორმაა იმ ფორმების გამოკლებით, რომლებიც დროდადრო გამოიყენებოდა“. აქედან გამომდინარეობს ჰიპოთეზა, რომ თუ ქვეყნის ხელისუფლება ზრუნავს დემოკრატიის დამკვიდრებაზე, მაშინ მოქალაქეები დემოკრატიას ამჯობინებენ მმართველობის სხვა ალტერნატიულ ფორმებს სწორედ მისი უპირატესობის გამო. თუმცა, ეს უპირატესობები მხოლოდ თეორიაშია მოაზრებული, ხოლო ხშირად პრაქტიკულად განსხვავებული სურათი მიიღება. რატომ? რაღა თქმა უნდა, დემოკრატიის რთული ბუნების გამო.

დემოკრატიის უკმარისობის ან არარსებობის მიზეზი მრავალფეროვანია:

1. არაა გაცნობიერებული, შეუთანხმებელია ან მცდარია ამოსავალი პრინციპები თუ შემუშავებული წესები;
2. არ სრულდება ან უხარისხოდ ხორციელდება გადაწყვეტილებები;
3. არ არსებობს ან გაუმართავია ადამიანის უფლებების დაცვის მექანიზმები;
4. არ ხორციელდება გადაწყვეტილებათა შესრულების აღრიცხვა/ანგარიშგება;
5. ყალბდება ან მიიჩქმალება ინფორმაცია;
6. მიიღება ერთპიროვნული ან ვიწრო ჯგუფური ინტერესების ამსახველი გადაწყვეტილებანი;

7. ადამიანებს დაბალი მოქალაქეობრივი კულტურა აქვთ და სხვა.

არსებობს დემოკრატიის ოთხი კომპონენტი: თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნები; ღია და ანგარიშვალდებული მთავრობა; სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების არსებობა; დემოკრატიული ანუ სამოქალაქო საზოგადოება. პროცესუალური დემოკრატიზმის დონეც, შესაბამისად, იმის მიხედვით განისაზღვრება, თუ:

- როგორ ტარდება კონკრეტული არჩევნები პრაქტიკულად (ამომრჩევლების თავდაპირველი რეგისტრაციიდან დაწყებული და ხმების დათვლის ორგანიზაციით დამთავრებული) - მკაცრად ეთანადება თუ არა იგი მიუკერძოებელ კანონს, უშვებს თუ არა დარღვევებს, რომლებიც გავლენას ახდენს შედეგების სამართლიანობაზე და ა. შ;

- რამდენად უფლებამოსილი და დამოუკიდებელია სასამართლო და პარლამენტი, რომ გააკონტროლოს მთავრობის მოქმედებანი და განახორციელოს სხვა ფუნქცია - დაიცვას კონსტიტუცია, დასაჯოს დამრღვევი, შექმნას კანონები და ა. შ;

- რამდენადაა გარანტირებული ინდივიდების შესაძლებლობა - დაუპირისპირდნენ კოლექტიურ მიზნებს, ან, პირიქით, განახორციელონ კოლექტიური ქმედებანი;

- რამდენად მძლავრია და ფართოა საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა ქსელი, რომლებიც ეფექტიან წინააღმდეგობას გაუწევს ავტორიტარულ ტენდენციებს - ეს ქსელი ხომ ერთადერთი საშუალებაა, რომლითაც საზოგადოებას სახელმწიფოს ძალაუფლების შეზღუდვა შეუძლია.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ რამდენადაა დანერგილი დემოკრატიული მეთოდების გამოყენება ოჯახში, სკოლაში, სამსახურში და სხვა საზოგადოებრივ გაერთიანებებსა თუ ინსტიტუტებში. თუ ადამიანებს არ აქვთ დემოკრატიული ფუნქციონირებისა და ნებაყოფლობითი საზოგადოებების შექმნის გამოცდილება,

საეჭვოა, რომ ისინი აქტიური მოქალაქეები გამოდგნენ და პასუხისმგებლობა იგრძნონ საზოგადოების მდგომარეობაზე.

მოქმედი დემოკრატიული ინსტიტუტების პრაქტიკა ხელს უწყობს დემოკრატიული კულტურის განვითარებას, კერძოდ, იმ სამოქალაქო ჩვევებისა და გამოცდილების წყალობით, რომლებსაც ისინი იღებენ ამ ინსტიტუტებში საქმიანობის შედეგად. დემოკრატიული კულტურის განვითარების თვალსაზრისით დიდია მასმედიის შესაძლებლობები. მასზეა დამოკიდებული მოქალაქეთა ინფორმირებულობის დონის ამაღლება და მათი უნარი, კრიტიკულად შეაფასონ მთავრობის პოლიტიკა, აგრეთვე გამოხატონ თავიანთი შეხედულებები და მოისმინონ სხვათა აზრები.

თავისუფალი და დამოუკიდებელი მედია ნებისმიერი დემოკრატიის ფუძემდებლური პრინციპია. ჟურნალ-გაზეთები, ტელევიზია, რადიო თუ ინტერნეტი გადამწყვეტ როლს ასრულებს დემოკრატიულ სახელმწიფოთა განვითარებაში. ადამიანებს, საზოგადოებებსა და სახელმწიფოებს ერთმანეთთან კომუნიკაციის შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეთ. ელექტორატის მიერ არჩევანის გაკეთებისათვის ხელის შეწყობის მიზნით აუცილებელია მათი ინფორმირება არჩევის მსურველთა მიზნების შესახებ. შესაბამისად, გამოხატვის თავისუფლება ადამიანის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი უფლებაა ფუნქციონირებადი დემოკრატიის რეალიზაციის თვალსაზრისით.

დემოკრატიული ელექტორატი, თავის მხრივ, მოითხოვს ეკონომიკური და სოციალური უთანასწორობის მოსპობას და სახსრების გამოყოფას განათლებისა და ჯანდაცვისათვის და არა პრესტიჟული პროექტებისათვის, რომელთაც სოციალური ღირებულება არ გააჩნიათ.

თანამედროვე დემოკრატიულ სახელმწიფოებში წარმოდგენილი მმართველობის სისტემები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან. ლიბერალურ-დემოკრატიული მოდელებიდან ერთმანეთისგან განასხვავებენ პირდაპირ და წარმომადგენლობით დემოკრატიას. პირდაპირი დემოკრატია მმართველობის ისეთი

ფორმაა, სადაც პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების უფლების რეალიზება ხდება პირდაპირი წესით მოქალაქეთა მთელი ერთობლიობის მიერ, რომლებიც უმრავლესობის წესის პროცედურებს ექვემდებარებიან. ასეთი მოდელი განხორციელებადია მხოლოდ უკიდურესად პატარა სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებში. შესაბამისად, არც ერთი თანამედროვე დემოკრატიული სისტემა სრულად არ ეფუძნება პირდაპირი დემოკრატიის პრინციპებს, თუმცა გარკვეულწილად შეიცავს მის ცალკეულ ელემენტებს. პირდაპირი დემოკრატიის ინსტიტუტების მაგალითებია რეფერენდუმი, საერთო-სახალხო გამოკითხვა (პლემბისციტი), სახალხო საკანონმდებლო ინიციატივა და ა.შ.

წარმომადგენლობითი დემოკრატია მმართველობის ისეთი ფორმაა, სადაც ხალხის უფლება პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე ხორციელდება არა უშუალოდ, არამედ არჩეული და მის წინაშე ანგარიშვალდებული წარმომადგენლების მეშვეობით. წარმომადგენლობითი დემოკრატიის მთავარი პრობლემა თვითნებურად დანიშნული ხალხის წარმომადგენლების არათანაბარზომიერი გავლენაა საჯარო წესრიგზე, რამაც შეიძლება სისტემა დემოკრატიულიდან ოლიგარქიულად გარდაქმნას. წარმომადგენლობითი დემოკრატია ასოცირებულია მმართველობის ორ ძირითად სისტემასთან: საპარლამენტო და საპრეზიდენტო დემოკრატიასთან.

საპარლამენტო დემოკრატია: მმართველობის ამ ფორმაში ცენტრალურ როლს პარლამენტი თამაშობს. ადმასრულებელ ხელისუფლებას ხელმძღვანელობს პრემიერ-მინისტრი, რომელიც დამოკიდებულია პარლამენტის ნდობაზე. ქვეყნის მეთაურს მხოლოდ მცირე ადმასრულებელი უფლებამოსილება აქვს ან საერთოდ არ გააჩნია იგი და მხოლოდ წარმომადგენლობით ფუნქციას ასრულებს.

საპრეზიდენტო დემოკრატია: ადმასრულებელ ხელისუფლებას ხელმძღვანელობს სახელმწიფოს მეთაური (პრეზიდენტი), რომელიც პირდაპირი წესით აირჩევა ხალხის მიერ და არ არის დამოკიდებული პარლამენტის ნდობაზე.

დემოკრატია და ადამიანის უფლებები განუყოფელი კატეგორიებია. ამ თვალსაზრისით ადამიანის ყველა უფლების უზრუნველყოფას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება დემოკრატიისათვის. გარკვეული სახელმწიფოების სამართლებრივი სისტემები განასხვავებს ადამიანის უფლებებსა და მოქალაქეთა უფლებებს. ეს იმაში გამოიხატება, რომ ცალკეული პოლიტიკური უფლებებით მხოლოდ შესაბამისი ქვეყნის მოქალაქეები სარგებლობენ.

ადამიანის უფლებების გარანტირება მხოლოდ დემოკრატიის პირობებშია შესაძლებელი. თუმცა, მხოლოდ ფორმალური დემოკრატია ვერ უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებების რეალიზაციას. შესაბამისად ადამიანის უფლებების რეალიზაცია დემოკრატიის სიცოცხლისუნარიანობის ინდიკატორია.

თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოები დემოკრატიის ძირითადი ელემენტების ინტეგრაციას ახდენენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თანასწორობის, არადისკრიმინაციისა და სოციალური სამართლიანობის უზრუნველსაყოფად. დემოკრატია მუდმივი ინტერაქციის, სრულყოფისა და რეგულირების პროცესია ძირითად საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებსა და მათ უზრუნველსაყოფად არსებულ სოციალურ სტრუქტურებს შორის.

არსებობს დემოკრატიის პრინციპის დამცავი მრავალი მექანიზმი, როგორც საერთაშორისო, ისე რეგიონალურ დონეზე. ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის კონვენცია, რომელიც კონვენციის ხელისმომწერი სახელმწიფოების წინააღმდეგ ჩივილის შესაძლებლობას იძლევა მისი დებულებების დარღვევისათვის. 1967 წელს დანიამ, შვედეთმა და ნორვეგიამ აღძრეს საჩივარი საბერძნეთის წინააღმდეგ, სადაც სასტიკი სამხედრო რეჟიმი დამყარდა. ამის შემდეგ საბერძნეთი გამოვიდა კონვენციიდან, მაგრამ სასამართლო სამართალწარმოება გაგრძელდა, რაც საბერძნეთის ევროპის საბჭოდან გაძევებით დასრულდა. 1974 წელს დემოკრატიული წყობილების დამყარებასთან ერთად, საბერძნეთი დაუბრუნდა ევროპის საბჭოს და

კონვენციასაც შეუერთდა, დაიწყო ასევე სამხედრო რეჟიმის მსხვერპლთა რეაბილიტაციის პროცესი.

რასაკვირველია, დემოკრატიის უზრუნველყოფის მიზნით შექმნილი ყველა მექანიზმი არ არის ისეთი ეფექტური, როგორც ევროპის საბჭოს მიერ მიღებული საერთაშორისო შეთანხმებები, თუმცა არსებობს დემოკრატიისათვის მებრძოლი მრავალი ორგანიზაცია. 1990 წელს ეუთოს (ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია) ეგიდით შეიქმნა დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი ვარშავაში, რომლის ამოცანაა დახმარების აღმოჩენა ეუთოში შემავალი სახელმწიფოებისათვის დემოკრატიული ინსტიტუტების მშენებლობასა და გაძლიერებაში. იგი დაკვირვებას ახორციელებს ეროვნულ არჩევნებზე დემოკრატიულ პრინციპებთან მათი შესაბამისობის შემოწმების მიზნით.

ტრადიციულად, გადაწყვეტილებები, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს ადამიანების ცხოვრებზე, როგორც წესი, მიიღებოდა კონკრეტული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. გლობალიზაციის ეპოქაში მრავალი გადაწყვეტილება და მათი შედეგი სცილდება ეროვნულ საზღვრებს. ისეთი ახალი გლობალური მოთამაშეები, როგორებიცაა მრავალეროვნული კომპანიები და საერთაშორისო ორგანიზაციები, დიდ ზეგავლენას ახდენენ სოციალურ-ეკონომიკურ ცვლილებებზე მთელ მსოფლიოში. გლობალიზაციას შეუძლია ასევე დემოკრატიის გავრცელებას შეუწყოს ხელი ახალი ტექნოლოგიებისა და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის გზით.

ექსპერტთა შეფასებით, ამჟამად მსოფლიოში არსებულ სახელმწიფოებს შორის დაახლოებით 100-ზე მეტ ქვეყანაში მოქმედებს დემოკრატიული მართვა-გამგეობისათვის დამახასიათებელი ელემენტები: პოლიტიკური ლიდერების არჩევნები ტარდება ხმის მიცემის ღია და სამართლიანი პროცედურით, კანდიდატებს საშუალება ეძლევათ, თავისუფლად მიიღონ მონაწილეობა წინასაარჩევნო ბრძოლაში, სრულწლოვან მოქალაქეებს აქვს საარჩევნო ხმის უფლება და არჩევნები ტარდება სიტყვისა და შეკრების თავისუფლების პირობებში. მაგრამ „დემოკრატიის მესამე

ტალღის“ ქვეყნებში („დემოკრატიის ტალღების“ თეორია ეკუთვნის ცნობილ ამერიკელ პოლიტოლოგს, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორს სემუელ პ. ჰანტინგტონს. მან „დემოკრატიის მესამე ტალღა“ უწოდა პერიოდს პორტუგალიის დიქტატორული რეჟიმის დამხობიდან (1974 წელი) სსრკ დაშლამდე (1991 წელი) სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება ფერხდება მრავალი პრობლემის გადაუჭრელობის გამო, რომელთა შორისაა:

1. დაფინანსების გარე წყაროებზე დამოკიდებულება;
2. ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების არასაკმარისი გავრცელება;
3. სოციალური კაპიტალის დაბალი დონე;
4. მოსახლეობაში ადამიანების ეთნიკურ და/ან რელიგიურ ნიადაგზე განცალკევება;
5. კონსტიტუციური უფლებების არასაკმარისი გარანტიები.

თავის მხრივ, ეს პრობლემები (უპირველეს ყოვლისა კი, სამოქალაქო უფლებებისა და თავისუფლებების დაუცველობა) გამოწვეულია კონსტიტუციონალიზმისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს არასაკმარისი განვითარებით. მიუხედავად იმისა, რომ „მესამე ტალღის“ ქვეყნების მიერ მიღებული კონსტიტუციები იცავს ამ უფლებებს, მათი რეალური განხორციელება არც თუ ისე დამაკმაყოფილებელია, რომ ხელი შეუწყოს ქვეყნის შემდგომ დემოკრატიზაციას.

დამოუკიდებელი ჩეხეთის პირველი პრეზიდენტი ვლაცლავ ჰაველის აზრით, პოსტოტალიტარული სისტემა ყოველ ნაბიჯზე ერევა ადამიანების ცხოვრებაში. მაგრამ ამას იდეოლოგიური ძალდატანებით აკეთებს. ამიტომაც არის, რომ ცხოვრება სისტემაში ამდენადაა გამსჭვალული პირფერობითა და ტყუილებით: ბიუროკრატიის მმართველობას სახალხო მთავრობას უწოდებენ; ინდივიდუალურობის სრული დეგრადაცია წარმოდგენილია, როგორც მისი (ქალის ან მამაკაცის) სრული და საბოლოო თავისუფლება; ხალხისთვის ინფორმაციის დამალვას მის ხელმისაწვდომობას უწოდებენ; ძალაუფლების გამოყენებას ადამიანებით

მანიპულირებისთვის ძალაუფლების სახალხო კონტროლი ეწოდება, ძალაუფლების თვითნებურ გამოყენებას კი - კანონმდებლობის დაცვა; კულტურის რეპრესიებს მის განვითარებას უწოდებენ; იმპერიული გავლენის გავრცელება წარმოდგენილია, როგორც ჩაგრულთა დახმარება; თავისუფალი გამოხატვის ნაკლებობა თავისუფლების უმაღლესი ფორმა ხდება; დამოუკიდებელი აზროვნების აკრძალვა მსოფლიოში გავრცელებულ თვალსაზრისთა შორის ყველაზე მეცნიერულად ცხადდება; სამხედროთა მიერ შეიარაღებული ოკუპაცია ძმური დახმარება ხდება. რადგან რეჟიმი საკუთარი ტყუილების ტყვეა, მან ყველაფერი უნდა გააყალბოს. ის აყალბებს წარსულს, აწმყოს და მომავალს. ის აყალბებს სტატისტიკას. თვალთმაქცობს, თითქოს პატივს სცემს ადამიანის უფლებებს. თვალთმაქცობს, თითქოს არც ერთი მათგანი არ დაურღვევია, ვითომ არ თვალთმაქცობს.

მსოფლიოში დემოკრატიის გავრცელებას საინტერესო ისტორია აქვს. „დემოკრატიის პირველი ტალღა“ 1820 წლიდან იწყება და 1926 წლამდე გრძელდება, როდესაც 30-მდე ქვეყანაში სხვადასხვა ხარისხით მოხდა დემოკრატიული განვითარება. 1922 წელს იტალიის ხელისუფლებაში

მუსოლინის მოსვლით უკუსვლა დაიწყო და 1942 წლისათვის დემოკრატიული ქვეყნების რაოდენობა 12-მდე შემცირდა.

მეორე მსოფლიო ომში ფაშისტური და ნაცისტური ძალების დამარცხებას მოჰყვა „დემოკრატიის მეორე ტალღის“ გავრცელება, რომელმაც თავის პიკს 1962 წლისთვის მიაღწია, როდესაც დემოკრატიულად 36 ქვეყანა იმართებოდა.

1945 წელი აღსანიშნავია დასავლური ლიბერალური დემოკრატიის გავრცელებით მსოფლიო მასშტაბით და მის მიერ მმართველობის ალტერნატიული ავტორიტარული რეჟიმების ჩანაცვლებით. ფაშისტური რეჟიმების დამარცხების შედეგად მე-20 საუკუნეში ნაწილობრივ დაძლეულ იქნა დემოკრატიის კრიზისი ევროპაში. დეკოლონიზაციის პროცესისა და დასავლეთის მიერ ხალხების

თვითგამორკვევის უფლების აღიარების შედეგად დემოკრატიული პროცესები მრავალ ყოფილ კოლონიაში განვითარდა.

1974 წლიდან 1990 წლამდე კიდევ დაახლოებით 30-მა ქვეყანამ დაიწყო გადასვლა დემოკრატიულ მოწყობასა და მმართველობაზე, რის შედეგადაც დემოკრატიული სახელმწიფოების რიცხვი გაორმაგდა. დიქტატორული რეჟიმები ესპანეთში, პორტუგალიაში, საბერძნეთში, არგენტინასა და ურუგვაიში დემოკრატიული მმართველობით შეიცვალა.

დემოკრატიის გავრცელების შემდგომი პოტენციური რესურსი გახდა აღმოსავლეთ ევროპის დანარჩენი პოსტსოციალისტური ქვეყნები და ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკები. ამ უკანასკნელთა (ბალტიისპირეთის ქვეყნების გამოკლებით) დემოკრატიული განვითარების ტემპი და პერსპექტივები დიდი არ ჩანს და ამის მიზეზად სახელდება ეთნიკური მრავალფეროვნება (დომინანტი ეთნოსი არ აძლევს თანაბარ უფლებებს ეთნიკურ უმცირესობებს); არასაკმარისი სოციალური კაპიტალი ანუ სამოქალაქო საზოგადოება, რომელსაც ახასიათებს მოქალაქეთა აქტიური და საზოგადოებრივ მიზნებზე ორიენტირებული პოზიცია, თანასწორობით გამსჭვალული პოლიტიკური დამოკიდებულებანი და ნდობასა და თანამშრომლობაზე დაფუძნებული ურთიერთობანი და სხვა. ცნობილი ფუტუროლოგი ფრენსის ფუკუიამა კი მიიჩნევს, რომ „...თვითორგანიზების ტენდენცია სასიცოცხლოდ აუცილებელია დემოკრატიული პოლიტიკური ინსტიტუტების ეფექტიანი საქმიანობისათვის“ და იგი არასაკმარისი აღმოჩნდა პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში.

ბერლინის კედლისა და კომუნისტური რეჟიმების ნგრევასთან ერთად დემოკრატია კიდევ უფრო განიმტკიცა პოზიციები. თუმცა, ჯერ კიდევ ყველა იმ ქვეყანაში, სადაც თეორიულ დონეზე მხარს უჭერენ დემოკრატას, როგორც მმართველობის ფორმას, პრაქტიკაში სრულად არ სცემენ პატივს და არ ახორციელებენ დემოკრატიულ პრინციპებს.

ძალზე რთულია იმის შეფასება, თუ როგორია დემოკრატიის ხარისხი ამა თუ იმ ქვეყანაში, თუმცა საყოველთაოდ არის აღიარებული ის ძირითადი ელემენტები, რომლებიც ყოველი დემოკრატიული საზოგადოების საფუძველს ქმნიან. „დემოკრატიულ სისტემაში ყველაზე სუსტს ისეთივე შესაძლებლობები უნდა ჰქონდეს, როგორც ყველაზე ძლიერს“ (მაჰათმა განდი).

რაც შეეხება საქართველოს, „მესამე ტალღის“ პერიოდისათვის ჩვენს ქვეყანაში ორი ძირითადი მისწრაფება ჩამოყალიბდა: საკუთარი ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენა და დასავლური სტილის ლიბერალურ-დემოკრატიული პოლიტიკური რეჟიმისა და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრება. დღეისათვის ეროვნული დამოუკიდებლობის მიღწევის პროგრამა საკმარისად ღრმადაა განხორციელებული, მაგრამ, იგივე არ ითქმის დემოკრატიზაციის შესახებ.

საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური წყობილების ფორმა არის დემოკრატიული რესპუბლიკა (საქართველოს კონსტიტუცია. მუხლი 3.2). საქართველოში სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპზე დაყრდნობით, საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების მიერ. ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი დეკლარირებულია საქართველოს კონსტიტუციით, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქვეყანაში იურიდიულად პოლიტიკური ფუნქციები გადანაწილებული აქვს პარლამენტს, მთავრობასა და სასამართლოს. ფორმალურად სამივე ხელისუფლება თანაბრად დამოუკიდებელია საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში და კონტროლს დანარჩენ ორ ხელისუფლებას უწევს, რეალურად კი სუსტია მათი ურთიერთკონტროლისა და დაბალანსების მექანიზმები. საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, სახელმწიფო ხელისუფლების წყაროა ხალხი. ხალხი ძალაუფლებას ახორციელებს თავისი წარმომადგენლების, აგრეთვე რეფერენდუმისა და უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმების მეშვეობით. არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობა საქართველოს თითოეული მოქალაქის ვალია (საქართველოს კონსტიტუცია. მუხლი 3. 3.3). თუმცა

ქვეყნის საარჩევნო სისტემაში ჯერ კიდევ არსებობს ხარვეზები, რომლებიც აფერხებენ დემოკრატიის მშენებლობის პროცესს.

საქართველოს პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, კონსტიტუციით განსაზღვრულ ფარგლებში კონტროლს უწევს მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს (საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი36).

საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური, ქვეყნის ერთიანობისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის გარანტი. საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი და ასევე წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში (საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი49).

საქართველოს მთავრობა არის აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკას. მთავრობა ანგარიშვალდებული და პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე. მთავრობა შედგება პრემიერ-მინისტრისა და მინისტრებისგან (საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი 54).

მთავრობის მეთაურია პრემიერ-მინისტრი. პრემიერ-მინისტრი განსაზღვრავს მთავრობის საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს, ორგანიზებას უწევს მთავრობის საქმიანობას, ახორციელებს მინისტრების საქმიანობის კოორდინაციასა და კონტროლს, ხელს აწერს მთავრობის სამართლებრივ აქტებს. პრემიერ-მინისტრი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს საქართველოს სახელით (საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი 55).

სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას ახორციელებენ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და საქართველოს საერთო სასამართლოები. საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანოა საქართველოს საკონსტიტუციო

სასამართლო. მისი უფლებამოსილება, შექმნისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით. მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საერთო სასამართლოები(საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი 59).

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს აქვს დემოკრატიული კონსტიტუცია, კანონების უმრავლესობა შეესაბამება დემოკრატიის სტანდარტებს, არსებობს არასამთავრობო ორგანიზაციები, დამკვიდრდა კერძო საკუთრება და ა. შ., ექსპერტების აზრით, დემოკრატიის სასურველი დონის მიღწევამდე ქვეყანას ჯერ ბევრი უკლია.

რა შეიძლება განაპირობებდეს საქართველოს შეფერხებას დემოკრატიული განვითარების გზაზე? რა უნდა დაიძლიოს, რომ დემოკრატიისაკენ საქართველოს მსვლელობა შეუქცევადი და ეფექტიანი იყოს?

აღნიშნული კითხვებზე არ არსებობს ერთგვაროვანი პასუხები. ექსპერტების ნაწილი საზოგადოებასა თუ ინდივიდის პოლიტიკურ (და არა მარტო პოლიტიკურ) შეხედულებებსა და ქცევაზე მძიმე ისტორიული (თურქულ-ირანული, რუსული იმპერიული, ასევე საბჭოთა პერიოდის რეალიებით განპირობებული) მემკვიდრეობის გავლენით ხსნის:

1. ანარქიული სულისკვეთება (წესრიგის ნაკლებობა, კანონდაუმორჩილებლობა, იმპულსურობა, ინფანტილიზმი, დაუდევრობა და ა. შ.);
2. კონფრონტაციულობა (რადიკალიზმი, სხვისი ინტერესების იგნორირება, პირადი პრივილეგიების ძიება, მიზნის მისაღწევ ხერხებში განურჩევლობა და ა. შ.);
3. ავტორიტარულობა (მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული ხედვა, ბელადომანია, ცენტრალიზმი, ხელისფულების პასუხისმგებლობის მექანიზმების შექმნის გაჭიანურება ან გადადება და ა. შ.);
4. პოპულიზმი (ყალბი დაპირებებით მასობრივ ცნობიერებაზე ზემოქმედება, საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირება, და ა. შ.).

დემოკრატიის განვითარება წარმოუდგენელია პლურალიზმის და განსხვავებული აზრის გარეშე, რაც საქართველოში კიდევ ერთი პრობლემაა. ექსპერტთა ნაწილი პრობლემას არასამთავრობო სექტორშიც პოულობს. მათი აზრით, არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც რეალურად უნდა უწყობდნენ ხელს სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებას, გადასულნი არიან მხოლოდ გრანტების მოზიდვაზე.

თავი II. დემოკრატია და საქართველო

მსოფლიოში დემოკრატიის გავრცელებას საინტერესო ისტორია აქვს. „დემოკრატიის პირველი ტალღა“ 1820 წლიდან იწყება და 1926 წლამდე გრძელდება, როდესაც 30-მდე ქვეყანაში სხვადასხვა ხარისხით მოხდა დემოკრატიული განვითარება. 1922 წელს იტალიის ხელისუფლებაში მუსოლინის მოსვლით უკუსვლა დაიწყო და 1942 წლისთვის დემოკრატიული ქვეყნების რაოდენობა 12-მდე შემცირდა.

მეორე მსოფლიო ომში ფაშისტური და ნაცისტური ძალების დამარცხებას მოჰყვა „დემოკრატიის მეორე ტალღის“ გავრცელება, რომელმაც თავის პიკს 1962 წლისთვის მიაღწია, როდესაც 36 ქვეყანა იმართებოდა დემოკრატიულად. 1960-1975 წლების უკუსვლამ დემოკრატიული ქვეყნების რიცხვი 30-მდე დაიყვანა.

1974 წლიდან 1990 წლამდე კიდევ დაახლოებით 30-მა ქვეყანამ დაიწყო გადასვლა დემოკრატიულ მოწყობასა და მმართველობაზე, რის შედეგადაც დემოკრატიული სახელმწიფოების რიცხვი გაორმაგდა. ზოგიერთი პოლიტოლოგი ამ მოვლენას „გლობალურ დემოკრატიულ რევოლუციასაც“ უწოდებს, ზოგი კი მიიჩნევს, რომ ეს მხოლოდ „დემოკრატიის მესამე ტალღა“ და უმეტესწილად იმ ქვეყნებში მოხდა, სადაც გარკვეული დემოკრატიული გამოცდილება არსებობდა.

სემუელ ჰანთინგტონი მიიჩნევს, რომ ისტორიულად მნიშვნელოვანი კორელაცია არსებობს დასავლურ ქრისტიანობასა და დემოკრატიას შორის. 1970 წლისთვის პროტესტანტული ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა უკვე დემოკრატიული იყო. „მესამე ტალღის“ მახასიათებელ ნიშნად სემუელ ჰანთინგტონი კათოლიციზმს ასახელებს (პორტუგალია, ესპანეთი, სამხრეთ და ცენტრალური ამერიკის ქვეყნები, აღმოსავლეთ ევროპიდან ჩეხეთი, პოლონეთი და უნგრეთი). 1990 წლისთვის „კათოლიკური მამოძრავებელი ძალაც“ ამოიწურა კათოლიკური ქვეყნების

უმრავლესობა დემოკრატიული გახდა, გარდა, შესაძლოა, დიქტატორული (კუბა, პარაგვაი) ანდა ფრანკო-აფრიკული ქვეყნებისა.

დემოკრატიის გავრცელების შემდგომი პოტენციური რესურსი გახდა აღმოსავლეთ ევროპის დანარჩენი პოსტსოციალისტური ქვეყნები და ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკები. ამ უკანასკნელთა (ბალტიისპირეთის ქვეყნების გამოკლებით) დემოკრატიული განვითარების ტემპი და პერსპექტივები დიდი არ ჩანს და ამის მიზეზად სახელდება ეთნიკური მრავალფეროვნება (დომინანტი ეთნოსი არ აძლევს თანაბარ უფლებებს უმცირესობებს), როდესაც, სერ აივორ ჯენინგსის სხარტი გამოთქმით, „ხალხი ვერ წყვეტს, სანამ ვინმე არ გადაწყვეტს, ვინაა ხალხი“; არასაკმარისი სოციალური კაპიტალი, ანუ (დ. პატნემის განმარტებით) სამოქალაქო საზოგადოება, რომელსაც ახასიათებს მოქალაქეთა აქტიური და საზოგადოებრივ მიზნებზე ორიენტირებული პოზიცია, ეგალიტარული, ანუ თანასწორობით გამსჭვალული პოლიტიკური დამოკიდებულებანი და ნდობასა და თანამშრომლობაზე დაფუძნებული საზოგადოებრივი ურთიერთობანი და სხვა. ცნობილი ფუტუროლოგი ფრენსის ფუკუიამა კი მიიჩნევს, რომ „...თვითორგანიზების ტენდენცია სასიცოცხლოდ აუცილებელია დემოკრატიული პოლიტიკური ინსტიტუტების ეფექტიანი საქმიანობისთვის“ და იგი არასაკმარისად მოჩნდა პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში.

ზოგიერთი შეფასებით ამჟამად მსოფლიოში არსებულ სახელმწიფოებს შორის დაახლოებით 100-ზე მეტ ქვეყანაში მოქმედებს დემოკრატიული მართვა გამგებლობისთვის დამახასიათებელი ელემენტები: პოლიტიკური ლიდერების

არჩევნები ტარდება ხმის მიცემის ღია და სამართლიანი პროცედურით, კანდიდატებს საშუალება ეძლევათ, თავისუფლად მიიღონ მონაწილეობა წინასაარჩევნო ბრძოლაში, მოზრდილ მოსახლეობას აქვს საარჩევნო ხმის უფლება და არჩევნები ტარდება სიტყვისა და შეკრებების თავისუფლების პირობებში. მაგრამ

„დემოკრატიის მესამე ტალღის“ ქვეყნებში სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება ფერხდება მრავალი პრობლემის გადაუჭრელობის გამო, რომელთა შორისაა:

1. დაფინანსების გარე წყაროებზე დამოკიდებულება;
2. ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების არასაკმარისი გავრცელება;
3. სოციალური კაპიტალის დაბალი დონე;
4. მოსახლეობაში ადამიანების ეთნიკურ-რელიგიურ ნიადაგზე განცალკევება;
5. კონსტიტუციური უფლებების არასაკმარისი გარანტიები).

თავის მხრივ, ეს პრობლემები (უპირველეს ყოვლისა კი, სამოქალაქო უფლებებისა და თავისუფლებების დაუცველობა) გამოწვეულია კონსტიტუციონალიზმისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს არასაკმარისი განვითარებით. მიუხედავად იმისა, რომ „მესამე ტალღის“ ქვეყნების მიერ მიღებული კონსტიტუციები იცავს ამ უფლებებს, მათი რეალური განხორციელება არცთუ ისე დამაკმაყოფილებელია, რომ ხელი შეუწყოს ქვეყნის შემდგომ დემოკრატიზაციას. რაც შეეხება გარედან დახმარებას, „მსოფლიო დემოკრატიულმა რევოლუციამ“, შესაძლოა, შექმნას დემოკრატიზაციისათვის ხელშემწყობი გარემო, მაგრამ იგი ვერ შექმნის კონკრეტულ ქვეყანაში დემოკრატიზაციის აუცილებელ წინაპირობებს.

დამოუკიდებელი ჩეხეთის პირველი პრეზიდენტი ვაცლავ ჰაველი წერდა: „პოსტტოტალიტარული სისტემა ყოველ ნაბიჯზე ერევა ადამიანების ცხოვრებაში, მაგრამ ამას იდეოლოგიური ხელთათმანებით აკეთებს. ამიტომაც არის, რომ ცხოვრება სისტემაში ამდენადაა გამსჭვალული პირფერობითა და ტყუილებით: ბიუროკრატიის მმართველობას სახალხო მთავრობას უწოდებენ; მუშათა კლასი დამონებულია მუშათა კლასის სახელით; ინდივიდუალურობის სრული დეგრადაცია წარმოდგენილია როგორც მისი (ქალის ან მამაკაცის) სრული და საბოლოო

თავისუფლება, ხალხისთვის ინფორმაციის დამალვას მის საწვდომობას უწოდებენ; ძალაუფლების გამოყენებას ადამიანებით მანიპულირებისთვის ძალაუფლების სახალხო კონტროლი ეწოდება, ძალაუფლების თვითნებურ გამოყენებას კი – კანონმდებლობის დაცვა; კულტურის რეპრესიებს მის განვითარებას უწოდებენ; იმპერიული გავლენის გაგრძელება წარმოდგენილია, როგორც ჩაგრულთა დახმარება; თავისუფალი გამოხატვის ნაკლებობა თავისუფლების უმაღლესი ფორმა ხდება; გაყალბებული არჩევნები დემოკრატიის უმაღლესი ფორმა ხდება; დამოუკიდებელი აზროვნების აკრძალვა მსოფლიოში გავრცელებულ თვალსაზრისთა შორის ყველაზე მეცნიერულად ცხადდება; სამხედროთა მიერ შეიარაღებული ოკუპაცია ძმური დახმარება ხდება. რადგან რეჟიმი საკუთარი ტყუილების ტყვეა, მან ყველაფერი უნდა გააყალბოს. ის აყალბებს წარსულს, აწმყოს და მომავალს. ის აყალბებს სტატისტიკას. თვალთმაქცობს, ვითომ არ ფლობს ყოვლისშემძლე და უპრინციპო პოლიციის აპარატს.

თვალთმაქცობს, თითქოს პატივს სცემს ადამიანის უფლებებს. თვალთმაქცობს, თითქოს არც ერთი მათგანი არ დაურღვევია. თვალთმაქცობს, ვითომ არ თვალთმაქცობს“.

მესამე ტალღის პერიოდისთვის, ექსპერტების აზრით, საქართველოში ორი ძირითადი მისწრაფება ჩამოყალიბდა: ეროვნული დამოუკიდებლობის, საკუთარი ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენა და დასავლური სტილის ლიბერალურ-დემოკრატიული პოლიტიკური რეჟიმისა და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრება. დღეისათვის, თუკი ეროვნული დამოუკიდებლობის მიღწევის პროგრამა არცთუ სრულად, მაგრამ მაინც საკმარისად ღრმადაა განხორციელებული, იგივე არ ითქმის ქვეყნის დემოკრატიზაციის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადად დემოკრატიული კონსტიტუციაა მიღებული, კანონმდებლობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დემოკრატიულ სტანდარტებს შეესაბამება, ოპოზიციურ პარტიებს აზრის გამოთქმის საშუალება აქვთ, არსებობს არასამთავრობო

ორგანიზაციები, დამკვიდრდა კერძო საკუთრება, მიმდინარეობს პრივატიზაცია და ა.შ., დემოკრატიის სასურველი დონის მიღწევამდე ქვეყანას ჯერ ბევრი უკლია.

დემოკრატიის დამკვიდრებისადმი უგულვებელყოფელ დამოკიდებულებას ბიძგი მისცა ეროვნული და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისკენ სვლის დამაგვირგვინებელ ეტაპზე გაჟღერებულმა ლოზუნგმა: „ჯერ დამოუკიდებლობა, შემდეგ – დემოკრატია“. მოქცავშირის ზეობის პერიოდში ამას მოჰყვა ფსევდოდემოკრატიის მოდელი, რომელსაც პირობითად „ლაცობის დემოკრატია“ შეიძლება ეწოდოს ყველაფრის თქმისადმი და არაფრის კეთებისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულების გამო. უკანასკნელ წლებში ფსევდოდემოკრატია მსახე იცვალა და „ლაცობის დემოკრატია“ „ფასადური დემოკრატია“ ჩანაცვლდა, თუმცა ეს ნიშანი წინათაც ჭარბად შეინიშნებოდა. დემოკრატიული (და არა მარტო დემოკრატიული) ღირებულებებისა და ინსტიტუტების პროფანაციისა და იგნორირების „ბეწვის ხიდზე“ სიარული კვლავაც გრძელდება, ხოლო ამ მოქანავე „ხიდის“ აქეთ-იქიდან პირდაფჩენილი უფსკრულები საქართველოს რეალურ დამოუკიდებლობასაც ჩაყლაპვით ემუქრება. ცხადია, ვერავინ იძლევა გარანტიებს, დემოკრატიული განვითარების კუთხით რომელი სცენარი გათამაშდება საქართველოში – „ოპტიმისტური“ თუ „პესიმისტური“, მაგრამ „შეფერხებას“ რომ კონკრეტული მიზეზები აქვს, ხოლო გარკვეული შიდა პრობლემები რთული, მაგრამ გადაჭრადია, რომ არა „სუბიექტური ფაქტორების“ ხელოვნურად და თვითნებურად გაძლიერებული თუ გაზვიადებული უარყოფითი ზეგავლენა, ესეც არავისთვის აღარაა საიდუმლო.

ცნობილია, რომ ის, რაც არ ვითარდება, კვდება. დემოკრატიის ჩანასახშივე ჩაკვდომის შემთხვევაში, როგორც ამას საერთაშორისო ისტორიული გამოცდილება ადასტურებს, იგი ფაშიზმით ან ნეობოლშევიკური დიქტატურით ჩანაცვლდება. რა შეიძლება განაპირობებდეს საქართველოს შეფერხებას დემოკრატიული

განვითარების გზაზე? რა უნდა დაიძლიოს, რომ დემოკრატიისკენ საქართველოს მსვლელობა შეუქცევადი და ეფექტიანი იყოს?

უპირველეს ყოვლისა, მძიმე ისტორიული (თურქულ-ირანული და რუსული იმპერიული, ასევე საბჭოთა პერიოდის რეალიებით განპირობებული) მემკვიდრეობა საზოგადოებისა თუ ინდივიდის პოლიტიკურ (და არა მარტო პოლიტიკურ) მენტალიტეტსა და ქცევაში:

1. ანარქიული სულისკვეთება (წესრიგის ნაკლებობა, კანონდაუმორჩილებლობა, იმპულსურობა, ინფანტილიზმი, დაუდევრობა და ა. შ.);
2. კონფრონტაციულობა (რადიკალიზმი, ჯიბრი, სხვისი ინტერესების იგნორირება, პირადი პრივილეგიების ძიება, მიზნის მისაღწევ ხერხებში განურჩევლობა და ა. შ.);
3. ავტორიტარულობა (მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული ხედვა, ბელადომანია, ცენტრალიზმი, ხელისუფლების პასუხისმგებლობის მექანიზმების შექმნის გაჭიანურება ან გადადება და ა. შ.);
4. პოპულიზმი (ყალბი დაპირებებით მასობრივ ცნობიერებაზე ზემოქმედება, საზოგადოებრივი აზრით მანიპულაცია, მაგალითად, ინდივიდთა მდაბალ მისწრაფებებზე თამაში, „მტრის ხატი“ ფსიქიკაზე ზეწოლა, პოლიტიკური პრობლემებიდან სოციალურ პრობლემატიკაზე ყურადღების გადატანა, პოლიტიკური „შოუმენობა“ და ა. შ.).

ბუნებრივია, რომ ასეთი მენტალიტეტის პირობებში პოლიტიკური პარტიების უმრავლესობა არც ფასეულობათა გაზიარების საფუძველზე შექმნილა, არც ერის მსახურებით დაწინაურებულა, არც კეთილშობილ საზოგადოებრივ იდეათა დაცვა-დამკვიდრების მიზნით არ იღწვის, არამედ ან ხელისუფლების მიერაა შექმნილი და მის გარშემო კონსოლიდირებული ნომენკლატურულ-კლიენტელური ქსელია, ან ერთი ქარიზმატული ლიდერის გარშემო შემოკრებილი ჯგუფია, ან ქვეყნის გარე ძალებისგანაა დაკვეთილი და მართული. ამიტომ ყველა მათგანი ძალიან მოკლე

ხანში იშლება, იყოფა, ქრება. მათ მიერ უკიდურესად ვიწროდ გაგებული ცნება „პოლიტიკა“ (მხოლოდ ძალაუფლების მოპოვება-შენარჩუნების და არა პროცესებსა და ინსტიტუციებზე ზეგავლენის შინაარსით) არ იძლევა ძალაუფლების ხარჯზე პირადი თუ კლანური კეთილდღეობის მოპოვების დაუცხრომელი მისწრაფებით შეპყრობილი დაჯგუფებების გაუთავებელი კინკლაობა-დაპირისპირებებიდან თავის დაღწევასა და პოლიტიკური ცხოვრების გაჯანსაღების საშუალებას. საქართველოში დემოკრატია პოსტსაბჭოთა პერიოდში დაიყვანებოდა და ახლაც დაიყვანება თბილისის ელიტარულ დემოკრატიაზე – საზოგადოების უდიდესი ნაწილი გამოთიშულია პოლიტიკური პროცესებიდან, რადგან არც პარტიებშია გაერთიანებული, არც არასამთავრობო ორგანიზაციებში და არჩევნებზეც სულ უფრო და უფრო იშვიათად აქტიურობს. საქართველოს პოლიტიკური სისტემის ნიშნებად პოლიტიკური პლურალიზმისა და სამოქალაქო თავისუფლებების მიჩნევა მხოლოდ ვიზუალური ილუზიაა, ფუტურო მოჩვენებაა, რომლის უკან არ დგას შინაარსობრივი ფუძე.

არადა, ძლიერი პოლიტიკური პარტიების არსებობა დემოკრატის ერთ-ერთი მთავარი ბურჯია. მრავალრიცხოვან საზოგადოებაში რიგით მოქალაქეს მოვლენებზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მოხდენა მხოლოდ სხვა მოქალაქეებთან ერთად შეუძლია. პოლიტიკური პარტიები აერთიანებს მათ, ვისი შეხედულებებიც ახლოსაა ერთმანეთთან და საერთო ინტერესები აქვთ. სწორედ იდეის (პოლიტიკური ღირებულებების სისტემის) გარშემო გაერთიანებულ თანამოაზრეთა და თანამზრახველთა გუნდი, რომლის წევრებსაც გაზიარებული მიზნები და მათი მიღწევის შეთანხმებული სტრატეგიები აქვთ, წარმოადგენს პოლიტიკურ პარტიას. საარჩევნო პროცესებთან დაკავშირებული როლის გარდა, გამარჯვების შემთხვევაში პოლიტიკური პარტია უზრუნველყოფს მთავრობის პოლიტიკურ მხარდაჭერას; პოლიტიკურად აქტიური მოქალაქეებისთვის პარტია არის საშუალება, მონაწილეობა მიიღონ სახელმწიფო ცხოვრებაში და გავლენა იქონიონ სახელმწიფო პოლიტიკაზე;

პარტიები წარმოადგენენ მექანიზმს, რომლის მეშვეობითაც მოსახლეობის აზრი აღწევს მთავრობამდე და ა. შ.

ერთპარტიულობის სასარგებლოდ საბჭოთა ხელისუფალთ და მათი „კარის იდეოლოგებს“ არგუმენტად მოჰყავდათ, რომ ერთპარტიულობა საშუალებას იძლევა:

1. თავიდან იქნეს აცილებული დაშორება იმ მონაპოვართაგან, რომლებიც ხალხს რევოლუციამ მისცა;
2. საზოგადოება გაერთიანდეს ეკონომიკური განვითარების პროგრამის განხორციელების მიზნით;
3. თავიდან იქნეს აცილებული მოსახლეობის ერთი ცალკეული ნაწილის, მაგალითად შეძლებული ფენის, ან სხვა ვიწრო ჯგუფური ინტერესების მძლავრი გავლენა პოლიტიკურ პროცესზე.

მმართველი პარტია ამ შემთხვევაში მოიაზრებოდა, როგორც „საზოგადოებრივი აზრის“ გამოხატვის საშუალება და როგორც მთავრობის პოლიტიკის განსახორციელებლად და მხარდასაჭერად მოსახლეობის მობილიზაციის ინსტრუმენტი. რეალობაში პარტიული იერარქია ზღუდავდა ან საერთოდ აუქმებდა პოლიტიკურ და სამოქალაქო თავისუფლებებს, გამორიცხავდა რიგითი მოქალაქეების შესაძლო „გაუთვალისწინებელ“ გავლენას პოლიტიკაზე.

მიუხედავად ერთი შეხედვით დემოკრატიული ჩანაფიქრისა, ერთპარტიული სისტემა ვერ იცილებს თავიდან გადაგვარებას და გამოირჩევა ავტორიტა-რული მმართველობით, რეპრესიების გავრცელებითა და უკანონობით. მას არსებობა მხოლოდ ყველგან მოდებული და ყოვლის მეთვალყურე პოლიციური თუ უშიშროების საიდუმლო აპარატების მხარდაჭერით შეუძლია. გამუდმებული შიშისა და ძალადობის ქვეშ მყოფი ინდივიდიც უმრავლეს შემთხვევაში კარგავს ადამიანურ სახეს და დეგრადაციას განიცდის – ან დაბოღმულ მოძალადედ გადაიქცევა, ან

ნებისყოფაგამოცლილ მორჩილ შემსრულებლად; საზოგადოება ირღვევა, ხალხი კი ბრბოს ემსგავსება, რომელსაც საქონელივით გაირეკავს პარტიული ბიუროკრატია.

ამიტომ არ არის მიზანშეწონილი ერთპარტიული სისტემა და აუცილებელია ოპოზიციური პარტიის/პარტიების არსებობა. მმართველმა პარტიამ თვითონ უნდა იზრუნოს, რომ ჯანსაღი ოპოზიცია ჰყავდეს – „კრიტიკული მეგობარი“ მეტად დასაფასებელია. პოლიტიკური პარტიის მოღვაწეობის აკრძალვა გაუმართლებელია, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ეს ორგანიზაცია აშკარად მონაწილეობს არაკონსტიტუციურ ან ძალმომრეობით ღონისძიებებში.

საქართველომ თითქოს აიცილა ერთ დომინანტურ ძალაზე დამყარებული

ოლიგარქიული პოლიტიკური სისტემა, რომელშიც ეკონომიკა სახელმწიფოს-

თან იქნებოდა შეზრდილი, მაგრამ გასათვალისწინებელია, რომ:

1. იგივე საშიშროება ჰორიზონტზე კვლავაც რჩება, მხოლოდ პერსონალიებია შეცვლილი;
2. საშიშროების რეალიზაციის გადავადება მოხდა 2003 წლის ნოემბრის ცნობილი მოვლენების შედეგად – 1990 წლის შემდეგ საქართველოში არ ყოფილა ძალაუფლების მშვიდობიანი გადაცემის პრეცედენტი და ხელისუფლების დემოკრატიული გზით შეცვლა არც იმ ხანად მოხერხდა.

პოლიტიკური სტაბილურობის გარანტი კი საშუალო ფენა და წვრილი ბიზნესია, რომლის შექმნა საქართველოში ხელოვნურად ფერხდება, რათა მავანთა მიერ შენარჩუნდეს ოლიგარქიის ან დიქტატურის დამყარების შანსი. პოლიტიკური მკვლევლობები და „თვითმკვლევლობები“, იდეოლოგიურ-კონცეპტუალური ფალსიფიკაციები, პარტიულ-პოლიტიკური პროსტიტუცია (გახშირებული „გადარბენები“ პარტიიდან პარტიაში, ფრაქციიდან ფრაქციაში და ძველ თანამზრახველებთან დაპირისპირება), მცირე ბიზნესის დაუცველობა და მსხვილი ბიზნესის პარტიულ-ბიუროკრატიული კონტროლი, გაყალბებული არჩევნები,

სკანდალური მედიაკამპანიები, „გრანტიჭამია“ არასამთავრობო ორგანიზაციები, სხვადასხვა წარმოშობის პოლიტიკურ-კულტურული მანქურთიზმი თუ აგრესიული პროვინციალიზმი მხოლოდ გარეგნული გამოხატულებაა იმისა, რომ კვლავინდებურად არაა ღირებული ადამიანი – მისი სიცოცხლე, ინდივიდუალურობა და ბედნიერება. ამასთანავე, დემოკრატიის შანსი საქართველოში სწორედ თითოეულ ადამიანში, მის პოლიტიკურ შეგნებულობასა და მოქალაქეობრივ პრინციპულობაშია.

1.1 არჩევნები საქართველოში

1990 წლის საპარლამენტო არჩევნები საქართველოში კომუნისტური მმართველობის პერიოდში ჩატარებული პირველი დემოკრატიული არჩევნები იყო, რომელმაც მოსახლეობას საშუალება მისცა, დამოუკიდებელი არჩევანი გაეკეთებინა.

1990 წლის 28 ოქტომბერს გამართულ საპარლამენტო არჩევნებში ერთმანეთს ორი ძლიერი პოლიტიკური ძალა: „მრგვალი მაგიდა“ და „კომუნისტური პარტია“ დაუპირისპირდა. არჩევნებში მონაწილეობდნენ შედარებით პატარა პოლიტიკური ორგანიზაციებიც.

არჩევნები ჩატარდა შერეული – მაჟორიტარული და პროპორციული – საარჩევნო სისტემის საფუძველზე. შესაბამისად მოვლენებიც შემდეგნაირად წარიმართა:

ბლოკმა „მრგვალი მაგიდა“ პროპორციული საარჩევნო სისტემით მიიღო ხმების 53% და შესაბამისად 66 მანდატი საკანონმდებლო ორგანოში, მაჟორიტარული სისტემით – 77 მანდატი, სულ 143 მანდატი;

„კომუნისტურმა პარტიამ“ პროპორციული სისტემით ხმათა 29,6% მიიღო და პროპორციული და მაჟორიტარული სისტემით სულ 87 ადგილი მოიპოვა პარლამენტში.

უმნიშვნელო რაოდენობის მანდატები დამოუკიდებელ კანდიდატებზე და „სახალხო ფრონტზე“ განაწილდა.

1990 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგებმა განაპირობა 1991 წლის 31 მარტის საპრეზიდენტო არჩევნების შედეგები – ამომრჩეველთა 87%-მა საქართველოს პრეზიდენტად ზვიად გამსახურდია აირჩია.

საქართველოში 1991 წლის შემოდგომაზე განვითარებული მოვლენები ხელისუფლებასა და ოპოზიციას შორის შეიარაღებულ დაპირისპირებაში გადაიზარდა, რამაც განაპირობა 1992 წლის ვადამდელი საპარლამენტო არჩევნების ჩატარება. ამ არჩევნებში მონაწილეობას იღებდა 32 პარტია და 4 საარჩევნო ბლოკი. შევარდნაძის მხარდამჭერმა და არჩევნების ლიდერმა საარჩევნო ბლოკმა „მშვიდობამ“ ამომრჩეველთა ხმების მხოლოდ 20,8% მიიღო, მაგრამ შემდგომში შევარდნაძის მომხრეებმა პარლამენტში უმრავლესობა შექმნეს. პარლამენტის თავმჯდომარის – სახელმწიფოს მეთაურის პოსტზე შევარდნაძეს კონკურენტი არ ჰყოლია და ხმების 96% მიიღო.

იმ პერიოდში არსებული საარჩევნო კანონმდებლობის დამსახურება იყო პარლამენტში პარტიათა „სიჭრელის“ არსებობა. მანდატები 25 საარჩევნო ბლოკსა და პარტიაზე განაწილდა.

1995 წლის საპარლამენტო არჩევნები შერეული, მაჟორიტარული და პროპორციული, საარჩევნო სისტემების საფუძველზე ჩატარდა. საარჩევნო კანონმდებლობაში სიახლეს წარმოადგენდა 5%-იანი ბარიერის შემოღება, რამაც განაპირობა სუსტი პოლიტიკური პარტიების პარლამენტს მიღმა დატოვება. ამის გამომანდატები მხოლოდ სამ პარტიაზე განაწილდა:

1. მოქალაქეთა კავშირი – 23,35%
2. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია – 7,94%
3. სრულიად საქართველოს აღორძინების კავშირი – 7,03%

არჩევნებში 53 პოლიტიკური პარტია და საარჩევნო ბლოკი მონაწილეობდა, რამაც ხმათა დიდი რაოდენობის დაქუცმაცება გამოიწვია. ამ მიზეზით დაიკარგა ამომრჩეველთა ხმების 60%, საპარლამენტო მანდატები კი მხოლოდ ამომრჩეველთა ხმების 38,32 პროცენტით განაწილდა.

1999 წლის საპარლამენტო არჩევნებში „საქართველოს მოქალაქეთა კავშირმა“ ამომრჩეველთა ხმების 41,8 პროცენტი მიიღო და პარლამენტში კიდევ უფრო დამაჯერებელი უმრავლესობა შექმნა. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ შევარდნაძეს 1995 წელს, „მოქალაქეთა კავშირის“ გარდა, სხვა პოლიტიკური პარტიებიც უცხადებდნენ თანადგომას, 1999 წელს კი მხოლოდ სმკ იყო პრეზიდენტთან ასოცირებული.

1999 წლის საპარლამენტო არჩევნები ჩატარდა საარჩევნო კანონმდებლობით, რომლის მიხედვით, პროპორციული სისტემის საფუძველზე საკანონმდებლო ორგანოს მანდატების განაწილებაში მხოლოდ 7%-იან ბარიერგადალახული პარტიები იღებდნენ მონაწილეობას.

1995 და 2000 წლების საპრეზიდენტო არჩევნებში შევარდნაძის მთავარი კონკურენტი ჯუმბერ პატიაშვილი იყო. ამ წლებში შევარდნაძემ შესაბამისად ხმების 74,3 და 79,3 პროცენტი მიიღო, ხოლო ჯუმბერ პატიაშვილმა – 19,0 და 16,7 პროცენტი. 1995 წლის საპრეზიდენტო და საპარლამენტო არჩევნების მონაცემები აჩვენებს, რომ არჩევნებში დარღვევების დიდი ნაწილი უფრო მეტად პრეზიდენტობის კანდიდატისათვის ხმის მიცემას უკავშირდებოდა, ვიდრე პარლამენტის წევრობის კანდიდატებისთვის.

2000 წლის საპრეზიდენტო არჩევნები დარღვევების მხრივ, შესაძლოა, ყველაზე უარესი იყო საქართველოს საარჩევნო ისტორიაში: როგორც ქართველმა, ისე საერთაშორისო დამკვირვებლებმა აღნიშნეს, რომ ბიულეტენების უკანონოდ ჩაყრას მასობრივი ხასიათი ჰქონდა და თვალსაჩინოდ დაბალი იყო ამომრჩეველთა აქტიურობის დონე. საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური მონაცემების მიხედვით ამომრჩეველთა აქტიურობამ 74,9% შეადგინა.

1990-2002 წლებში ოპოზიციურმა პარტიებმა ყველაზე მეტ წარმატებას ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში მიაღწიეს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2002 წლის არჩევნები, როდესაც ხელისუფლებაში მოხდა „მოქალაქეთა კავშირმა“ ხმების მხოლოდ 2 პროცენტი მიიღო.

2003 წლის 2 ნოემბრის საპარლამენტო არჩევნებმა პროპორციული სისტემით შემდეგი პროცენტული განაწილება აჩვენა:

სახელისუფლებო ბლოკი „ახალი საქართველოსთვის“ – 21,32%

დემოკრატიული აღორძინების კავშირი – 18,84%

ნაციონალური მოძრაობა – 18,08%

ლეიბორისტული პარტია – 12,04%

ბლოკი „ბურჯანაძე-დემოკრატები“ – 8,79%

ბლოკი „ახალი მემარჯვენეები“ – 7,35%

მანდატების მიღებულმა განაწილებამ და არჩევნების შედეგების გაყალბების არსებულმა დონემ განაპირობა ოპოზიციური პარტიების ერთი ნაწილის პროტესტი, რომელიც „ვარდების რევოლუციით“ დამთავრდა.

შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე 2004 წლის 4 იანვარს ჩატარდა საქართველოს პრეზიდენტის რიგგარეშე არჩევნები, რომელშიც მიხეილ სააკაშვილმა ხმების 96,27%-ით გაიმარჯვა, ხოლო მეორე ადგილზე გასულმა თემურ შაშიაშვილმა ხმების მხოლოდ 1,85% მიიღო.

აუცილებლად აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ 2004 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამოყენებულ იქნა ამომრჩეველთა წინასწარი რეგისტრაციის პროცედურა და ამომრჩეველთა სიებში შეყვანილ იქნა მხოლოდ ის ამომრჩეველი, ვინც კენჭისყრის დღემდე ორი კვირის განმავლობაში გაიარა წინასწარი რეგისტრაცია. წინასწარ რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობამ 2 231 986 შეადგინა, მაშინ

როდესაც ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მონაცემების მიხედვით 2003 წლის 2 ნოემბრის გაუქმებულ საპარლამენტო არჩევნებსა და 2006 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობა შესაბამისად 3 178 593 და 3 205 634 დაფიქსირდა.

2004 წლის მარტის განმეორებით საპარლამენტო არჩევნებში დიდი უპირატესობით გაიმარჯვა ნაციონალური მოძრაობისა და „ბურჯანაძე-დემოკრატების“ ერთიანმა გუნდმა. 2003 წლის საპარლამენტო არჩევნებში გამარჯვებულ საარჩევნო სუბიექტთაგან 2004 წლის საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობა აღარ მიუღია ბლოკს „ახალი საქართველოსთვის“ და დემოკრატიული აღორძინების კავშირს, 7%-იანი ბარიერი გადალახა და პარლამენტში შევიდა ბლოკი „ახალი მემარჯვენეები – მრეწველები“, ხოლო ლეიბორისტული პარტია დაბალი მაჩვენებლების გამო პარლამენტს გარეთ დარჩა.

2006 წლის 5 ოქტომბრის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში გამარჯვება ისევ სახელისუფლებო პარტიამ მოიპოვა. თბილისის საკრებულოში 37 ადგილიდან 34 ნაციონალურ მოძრაობას ერგო წილად, დარჩენილი სამი ადგილი კი ბლოკზე „კობა დავითაშვილი-რესპუბლიკელები“, ლეიბორისტულ პარტიასა და „მრეწველებზე“ განაწილდა. რამდენიმე რაიონული საკრებულო კი მხოლოდ ნაციონალური მოძრაობის წევრებით დაკომპლექტა. არჩევნებს ბოიკოტი გამოუცხადეს პოლიტიკურმა პარტიებმა „თავისუფლებამ“ და „ახალმა მემარჯვენეებმა“. 2006 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები ამომრჩეველთა დაბალი აქტივობით გამოირჩეოდა. ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მონაცემებით, თბილისში ამ მაჩვენებელმა 34,26%, ხოლო მთელ საქართველოში 47,29% შეადგინა.

1.2 სამოქალაქო საზოგადოება საქართველოში

ქართული საზოგადოების დღევანდელ სახეს განაპირობებს XX საუკუნის მძიმე ისტორიული წარსული: კომუნისტური რეჟიმი, დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა, დამოუკიდებლობის მოპოვება, სამოქალაქო დაპირისპირება, სრული ეკონომიკური ნგრევა, კრიმინალური სამყაროს გაძლიერება და ა.შ.

მიუხედავად დრამატული მოვლენებისა, საქართველოში დაიწყო სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობა. მართალია ეს პროცესი დიდ სირთულეებს წააწყდა და მიმდინარეობს ნელა და მტკივნეულად, მაგრამ მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობამ ქვეყნისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა შეიძინა.

საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის დამხობის შემდეგ ქართულმა საზოგადოებამ ხმამაღლა განაცხადა პრეტენზია გადაიქცეს სამოქალაქო საზოგადოებად. პროცესი ძალზედ რთულად მიმდინარეობს, რასაც მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორი განაპირობებს. მათგან შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე:

1. საზოგადოების უმრავლესობის ინდეფერენტიზმი ქვეყანაში მიმდინარე სოციალური თუ პოლიტიკური მოვლენებისადმი, რასაც აძლიერებს ნიჰილისტური დამოკიდებულება კანონისა და ხელისუფლებისადმი.
2. ხელისუფლებას არ გააჩნია მკვეთრად გამოკვეთილი სტრატეგია როგორც საგარეო, ისე საშინაო პოლიტიკაში. ერთადერთი, სადაც ასეთი ნება ვლინდება, არის სურვილი, მაქსიმალურად გაიხანგრძლივოს ხელისუფლება. 124

საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, ყველა ადამიანი კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა და ა.შ. ამის მიუხედავად, სამწუხაროდ, სახელწიფო ბოლომდე ვერ იცავს მისი მოქალაქეების სოციალურ, პოლიტიკურ და სამოქალაქო უფლებებს.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები რეგიონის სხვა ქვეყნების სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებთან შედარებით უფრო ძლიერი, ქმედითი და აქტიური არიან. მიუხედავად იმისა, თუ ვინ არის ხელისუფლებაში, სამოქალაქო საზოგადოება ახერხებს მუშაობას ხელისუფლების არასათანადო ჩარევის გარეშე. ის მთავრობის საპირწონე ძალაა და წარსულში ხელი შეუწყო ბევრ დადებით ცვლილებას. მართლაც, სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელი ორგანიზაციები უფრო უნარიან ორგანიზაციებადაა აღიარებული, ვიდრე საჯარო და კერძო სექტორის ორგანიზაციები. ისინი თავისუფლად, ხელისუფლების მხრიდან შევიწროების გარეშე მოქმედებენ და მნიშვნელოვანი მიღწევებიც აქვთ ადვოკატირების კუთხით, როგორცაა მაგალითად, 2012 წლის მშვიდობიანი დემოკრატი-ული არჩევნების უზრუნველყოფა. მართალია, საკანონმდებლო ბაზა სრულყოფილი არ არის, მაგრამ ის ხელს უწყობს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების განვითარებას და ტოლერანტულია მათი აქტივობების მიმართ. შექმნილია ხელსაყრელი პირობები სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მონაწილეობისთვის საჯარო პოლიტიკის შემუშავებისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში. სხვადასხვა სექტორში არსებობს პოლიტიკის საკითხებზე დიალოგის მექანიზმები, რომლებშიც სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები არიან წარმოდგენილი. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მონაწილეობისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნას საერთაშორისო დონორებიც უწყობენ ხელს. ქვეყანაში მოქმედ საერთაშორისო დახმარების ყველაზე მნიშვნელოვან სააგენტოებს, რომლებსაც მხარდაჭერას ძირითადად ევროკავშირი და აშშ უწევენ, თავიანთი წვლილი შეაქვთ ფინანსური და პოლიტიკური დახმარების სახით, ასევე პოლიტიკის შემუშავებაში სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების ჩართულობის ხელშეწყობის გზით.

საჯარო პოლიტიკის შემუშავებაში სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მონაწილეობის ხელშემწყობ ფაქტორებთან ერთად არსებობს ხელშემშლელი ფაქტორებიც. ქმედითი სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების არსებობის

პირობებშიც კი სამოქალაქო საზოგადოების ლანდშაფტი გაყოფილია ადამიანის უფლებათა და მმართველობის საკითხებზე მომუშავე სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებსა, რომლებიც ძირითადად „მოდარაჯე ძაღლის“ როლს ასრულებენ და სოციალურ სექტორებში მომუშავე სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს შორის, რომლებიც ასრულებენ მოქალაქეთა ცნობიერების ამაღლების, სერვისების მიწოდებისა და ადვოკატირების ფუნქციებს. როგორც ჩანს, ეს დაყოფა განსაზღვრავს რესურსების, მედიისა და საქართველოში მოქმედი ან საქართველოზე ორიენტირებული საერთაშორისო განვითარების სააგენტოების ხელმისაწვდომობას. გარდა ამისა, პოლიტიკური და რელიგიური განხეთქილებები კიდევ უფრო აფერხებს თანამშრომლობას, როგორც სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების ერთგვაროვან ჯგუფებში, ისე სხვადასხვა ჯგუფებს შორის.

ზოგადად, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს შეზღუდული ლეგიტიმაცია და სუსტი შიდა მმართველობა აქვთ. შიდა მმართველობას, ძირითადად, სუსტი ორგანიზაციული სტრუქტურები აფერხებს, რომლებიც უკეთეს შემთხვევაში, მხოლოდ დონორების წინაშე არიან ზოგიერთ აქტივობაზე ანგარიშვალდებული. მეტიც, ძალაუფლების არმქონე მოქალაქეებისა და მათგან მოწყვეტილი სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების არსებობა ამცირებს ამ ორგანიზაციების მიმართ ნდობას და მათი საქმიანობის აღიარებას.

მთავრობის კონფრონტაციულმა მიდგომამ სამოქალაქო საზოგადოების „მოდარაჯე“ ორგანიზაციების მიმართ ამ ორგანიზაციებს რეაქციული სტრატეგიების გამოყენებისკენ უბიძგა ნაცვლად იმისა, რომ ღრმად შეესწავლათ ძირითადი საკითხები და ხელისუფლება საზოგადოების წინაშე ანგარიშვალდებული გაეხადათ. ეს დინამიკა გავლენას ახდენს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მონაწილეობაზე რეგიონულ დონეზე, სადაც კონტექსტი კიდევ უფრო რთულია. მართალია, არსებობენ რეგიონული სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები, რომლებიც ინტენსიურად მუშაობენ მოქალაქეებთან, მაგრამ მათ უკიდურესად

შეზღუდული ადამიანური და ფინანსური რესურსების პირობებში უწყვეტ მუშაობა და მრავალ სირთულესა და საოპერაციო ხარჯთან გამკლავება, რათა გავლენა მოახდინონ ქვეყნის პოლიტიკაზე ან განვითარების სააგენტოებს დაუკავშირდნენ.

ევროპის ფონდის მიერ 2016 წელს ჩატარებული კვლევების შედეგად გამოიკვეთა საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობის ხელისშემშლელი და ხელშემწყობი ფაქტორები:

1. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების შესაძლებლობები, მონაწილეობა მიიღონ პოლიტიკის შემუშავების პროცესებში

ხელშემწყობი ფაქტორები:

•დროთა განმავლობაში და ფონდების სათანადო ინვესტირებით სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა შექმნეს ლობირებისა და ადვოკატირების ინსტრუმენტები და შესაძლებლობები, 126

ასევე მყარი და გამჭვირვალე შიდა სტრუქტურები და ტექნიკური ექსპერტიზა, რაც ზრდის მათ უნარს წვლილი შეიტანონ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცვლილებებში.

•მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისადმი ნდობის ხარისხი შედარებით დაბალია, ბოლოდროინდელი ტენდენციები მათი ლეგიტიმურობისა და წარმომადგენლობითობის ზრდაზე მიუთითებს; მოქალაქეებთან ურთიერთობების დამყარებით სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა მხარდამჭერთა მზარდი ბაზა შექმნეს, რაც ლეგიტიმურობას სძენს მათ ხმას სახელმწიფო ინსტიტუტების წინაშე.

•სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მიმართ დონორების მოთხოვნამ, დაიცვან პოლიტიკური ნეიტრალურობა, ასევე თავად სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მცდელობამ, გათავისუფლდნენ საბჭოთა მემკვიდრეობისგან, შედეგად გამოიღო პოლიტიკური პარტიებისგან საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოების დისტანცირება, რამაც მათ მისცა შესაძლებლობა ითანამშრომლონ

პოლიტიკურ პარტიებთან ფორმალური შეთანხმების ან სპორადული ფორმით და ამავე დროს, თავიდან აიცილონ პოლიტიკურ ინსტრუმენტად ქცევის საფრთხე.

•ფინანსური მხარდაჭერის არსებული სისტემა შესაძლებლობების ფართო სპექტრს სთავაზობს სამოქალაქო საზოგადოების იმ ორგანიზაციებს, რომლებმაც განივითარეს ფინანსური რესურსების მოძიების უნარი და ეფექტიანად პასუხობენ საგრანტო პროგრამების მოთხოვნებს. ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მმართველობის სფეროებში მომუშავე სამოქალაქო საზოგადოების ზოგი ორგანიზაციას, ასევე „ინფრასტრუქტურულ“ ორგანიზაციებს (რესურსებით უზრუნველყოფილ და ინსტიტუციურად ძლიერი საერთაშორისო ქსელის წევრ სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს, რომელთა ძირითადი საქმიანობაც სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების მხარდაჭერაა) ძირითადი დაფინანსება (ე.წ. core funding) აქვთ, რაც შესაძლებლო-ბას აძლევთ სწრაფად გააანალიზონ ცვალებადი რეალობა და საკუთარი მანდატის შესაბამისად იმუშაონ ყველაზე რელევანტურ და პრიორიტეტულ საკითხებზე.

ხელშემშლელი ფაქტორები

•ზემოხსენებული დადებითი ტენდენციების მიუხედავად, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს კვლავ შეზღუდული წარმომადგენლობითობა და სამიზნე ჯგუფებისგან სუსტი მხარდაჭერა აქვთ და საკმაოდ „მოწყვეტილი“ არიან მოქალაქეებისგან. მმართველობისა და ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში ბოლო დროს შექმნილი ზოგი ორგანიზაცია ახორციელებს პროექტებს, რომელთა მიზანია მოქალაქეების ჩართვის უზრუნველყოფა, მაგრამ ამ საქმიანობის

უდიდესი ნაწილი ფინანსური დახმარებით არის ნაკარნახევი ან მეორადია და არა მათი მანდატით გათვალისწინებული ან ადამიანთა იმ ჯგუფისადმი პასუხისმგებლობაზე

ა დაფუძნებული, რომელსაც ისინი წარმოადგენენ.

•კვლევამ გამოავლინა თანამშრომლობის, კოორდინირებისა და კონტაქტების დამყარების სუსტი და არამდგრადი მცდელობები სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების მხრიდან, რაც შემოიფარგლებოდა დონორების მოთხოვნებით ნაკარნახევი ერთჯერადი კოალიციებისა და კამპანიების ორგანიზებით, რაც საკმარისი არ არის ქართული სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისთვის დამახასიათებელი „ინდივიდუალისტური“ მიდგომის დასაძლევად.

•მიუხედავად ძალისხმევისა, მიღწეულ იქნას მეტი მდგრადობა, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები, ძირითადად, ისევ ფინანსურ დახმარებაზე არიან დამოკიდებული. მხოლოდ სამოქალაქო საზოგადოების რამდენიმე ორგანიზაციამ შეძლო საკუთარი ეკონომიკური რესურსების დივერსიფიცირება, სხვები კი კვლავ განვითარების სააგენტოებისა და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების დაფინანსების იმედად არიან.

•სამოქალაქო საზოგადოების თეორიული და კონტექსტს მორგებული ცნების არარსებობის გამო სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები ხშირად განისაზღვრება „მოდარაჯე“ ორგანიზაციებად, რომლებიც დემოკრატიისა და განვითარების ხელშეწყობას ისახავენ მიზნად და არა ცვლილების აქტორებად, სათემო და სამოქალაქო თვითშეგნების მშენებლებად და სახელმწიფოსა და საზოგადოებას შორის შუამავლებად. შესაბამისად, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების შესაძლებლობა, განსაზღვრონ საკუთარი ხედვა, გრძელვადიანი ამოცანები და როლები და იპოვონ საქმიანობის საკუთარი ნიშები, შეზღუდულია.

დასკვნა

სამაგისტრო ნაშრომზე მუშაობისას ჩვენ მიერ შესწავლილ და გამოკვლეულ იქნა თუ რაოდენ მნიშვნელოვანი არის დემოკრატიის როლი სახელმწიფოს განვითარებისთვის, აღნიშნული საკითხი არ უნდა იყოს ყურადღების მიღმა დატოვებული და ყოველდღიურად უნდა ხდებოდეს ფიქრი, იმაზე თუ როგორ უნდა მოხდეს მათ შორის საქართველოშიც დემოკრატიისკენ სწრაფვა და მისი განვითარება სახელმწიფოში.

როგორც უკვე აღვნიშნე მნიშვნელოვანია დემოკრატიული პრინციპების დაცვა, ხარვეზების შემთხვევაში სწრაფი რეაგირება, მოსახლეობა ყოველთვის უნდა იყოს მოწოდების სიმაღლეზე, თაობიდან თაობას უნდა გადაეცეს დემოკრატიული ღირებულებები.

სწორედ მოსახლეობაზეა დამოკიდებული დემოკრატიის ბედი, მოსახლეობა არ უნდა ეგუებოდეს რიგ დარღვევებს მთავრობის მხრიდან, მათ იმ წამსვე უნდა მოახდინონ რეაგირება ნებისმიერ ხარვეზზე, მოსახლეობას უნდა გააჩნდეს კრიტიკული აზროვნება, შეფასების უნარი, და უნდა შეეძლოთ სწორი ნაბიჯების გადადგმა.

დემოკრატია უალტერნატივო სისტემა არის მსოფლიოში, არ არის უთანასწორობა მოსახლეობას შორის, ყოველ ადამიანს აქვს აზრის გამოთქმის საშუალება, მოსახლეობას აქვს უფლება აირჩიოს ქვეყნის სათავეში ის ვინც მის მოთხოვნობს და პირობებს შეესაბამება. ქვეყანაში სადაც არის დემოკრატია განვითარებული, არ არის ადამიანების დევნა, სასამართლო არის დამოუკიდებელი, და მას სამართლიან განაჩენი გამოაქვს. მთავრობის წევრები არიან კონკრეტული

ვადით ხელისუფლებაში, უმრავლესობის არჩევანის შედეგად შესაძლებელია მთავრობის ცვლილება, სწორედ არჩევნები არის დემოკრატიის სიმბოლო.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში თავისუფალია მედია, და თავისუფალი სიტყვა არ იზღუდება, ადამიანებს შეუძლიათ დააფიქსირონ თავისი აზრი ნებისმიერი მოვლენის მიმართ.

იმისათვის რომ მოსახლეობას ჰქონდეს დემოკრატიულ ქვეყანაში ცხოვრების სურვილი, ჩემი აზრით აუცილებელია განათლების სისტემაში ამ თემის კიდევ უფრო გათვალისწინება და წინ წაწევა, მომავალმა თაობამ უნდა იცოდეს თუ რა უპირატესობა აქვს დემოკრატას, და რა ფასი აქვს თავისუფლებას, რასაკვირველია კანონის ჩარჩოებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შორენა მაღლაკელიძე, დავით მაღაზონია, სოფიკო ლობჯანიძე, თამარ ტალიაშვილი, ქეთევან ჭკუასელი, მადონა მიქელაძე, თინათინ მეფარიშვილი, გიორგი ჭუმბურიძე.გია ცუცხვაშვილი, თამარ მოსიაშვილიმ - სამოქალაქო განათლება და დემოკრატია საქართველოში: გამოწვევები და განვითარების გზები.
2. გრიერ ბეროუსი, ზაზა რუხაძე, მარინე კვაჭაძე, ლელა გაფრინდაშვილი, ლევან იზორია - დემოკრატია და მოქალაქეობა
3. მალხაზ ბეგიაშვილი, დავით ბოსტოლანაშვილი, დიანა ლეჟავა, დავით ლოსაბერიძე, მარიამ მკალავიაშვილი, გიორგი ნოზაძე, სოლომონ ნოზაძე - დემოკრატიაზე გარდამავალი პერიოდი და აქტიური მოქალაქეობა
4. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი - დემოკრატია და განათლება
5. კარლოს ალბერტო ტორესი - დემოკრატია, განათლება და მულტიკულტურიზმი
6. ალექსის დე ტოკვილი - დემოკრატია ამერიკაში
7. <http://www.nplg.gov.ge/>
8. <https://www.ge.undp.org/>
9. <https://www.living-democracy.ge/>
10. <https://library.fes.de/>
11. <https://iliauni.edu.ge/ge/>
12. <https://tsu.ge/>